

Perceptie in de internationale politiek

Een onderzoek naar de invloed van Bill Clintons persoonlijkheid op diens buitenlands beleid

Promotor: Prof. Dr. T. Sauer

Masterproef voorgelegd met het oog op het behalen van de graad van Master na Master Internationale Betrekkingen en Diplomatie

De Hondt Fiona

Augustus 2007

Inhoudstafel

Voorwoord	p.3
Inleiding	p.4
Deel 1: Inleiding tot de persoonlijkheidstheorie	p.7
1. De persoonlijkheidstheorie	p.8
1.1. Omschrijving en definiëring van de presidentiële persoonlijkheid	p.8
1.2. Barbers typologie van presidenten	p.13
1.3. Het ontstaan van de persoonlijkheid	p.14
2. Het nut van de theorie	p.16
2.1. De persoonlijkheidstheorie als instrument voor het voorspellen van een mogelijk presidentieel beleid	p.16
2.2. Omgaan met conflicten	p.18
2.3. Verklaring van de democratische vrede	p.21
3. Een kritische evaluatie: uitzonderingen en beperkingen van de persoonlijkheidstheorie	p.23
Deel 2: Een verklaring van Bill Clintons buitenlands beleid vanuit zijn persoonlijkheid	p.28
1. Selectieve biografie	p.29
2. De presidentiële stijl van Bill Clinton	p.32
3. Een analyse van Clintons wereldbeeld over de internationale politiek	p.38
3.1. Nader onderzoek van de verschillende aspecten van het individuele wereldbeeld	p.39
3.2. Verklaring van het dynamisme en statisme binnen het wereldbeeld	p.45
4. Een psychologische schets van het karakter van Bill Clinton	p.47
4.1. De ambitiesfeer	p.47
4.2. De identiteitssfeer	p.48
4.3. De relationele sfeer	p.50
5. Classificatie van Bill Clinton in Barbers vierdelige typologie	p.53
6. De democratische vrede op politiek-psychologische wijze verklaard	p.56
Conclusie	p.64
Bibliografie	p.69

Voorwoord

De persoon die een presidentieel ambt bekleedt kan een grote invloed hebben op de wereldpolitiek, zeker wanneer het de president van de Verenigde Staten betreft. Dit individuele niveau wordt meestal benaderd vanuit de rationele overwegingen die een beleid vormgeven. Toch loont het de moeite een benadering uit te werken die als uitgangspunt de mens achter de president hanteert. Hierbij wordt er uitgegaan van de waarom-vraag en wordt de persoonlijkheid van de president centraal gesteld.

Vanuit een grote nieuwsgierigheid naar de mens en zijn vaak verborgen drijfveren zijn we tot de onderzoeksvraag gekomen, welke invloed de persoonlijkheid van voormalig Amerikaans president Bill Clinton had op diens buitenlands beleid. We dringen doorheen de meest zichtbare en gangbare verklaringen en voeren een diepte-onderzoek uit waarbij we op zoek gaan naar de minder gekende beweegredenen achter Clintons beleid. Vanuit dit eerder onconventionele perspectief trachten we in dit werk Bill Clinton en diens buitenlands beleid te doorgronden, te begrijpen en een nieuw licht te werpen op enkele van zijn besluiten.

Bij dit onderzoek moeten we echter voortdurend in gedachten houden dat politieke psychologie een eerder interpretatieve dan exacte wetenschap is. We trachten een coherent beeld te vormen van Clintons persoonlijkheid maar dit gebeurt vanuit het interpreteren van een aantal gegevens. Het is mogelijk dat men vanuit een verschillende invalshoek op andere elementen de nadruk legt wat bijgevolg een ander resultaat kan geven. Vanuit deze bemerking blijkt het uitdagende en gedurfde karakter van de onderneming een coherent beeld te vormen van Clintons verborgen persoonlijke drijfveren. Aangezien we ons niet in een ander persoon kunnen verplaatsen blijft het resultaat altijd onzeker en open voor correcties aan de hand van nieuwe gegevens. We pretenderen dan ook niet een onbetwistbaar antwoord op de centrale onderzoeksvraag te formuleren maar menen wel een bijzondere bijdrage te leveren aan een beter inzicht in Clintons buitenlands beleid.

Tenslotte zou ik graag Professor Sauer bedanken voor het waardevolle advies. Zijn kennis en genuanceerde visie op Bill Clinton zijn van grote waarde voor dit werk gebleken.

Inleiding

Men kan zich afvragen of persoonlijkheid werkelijk een bepalende factor vormt in de beslissingen die een persoon neemt in zijn officiële, presidentiële functie. Wanneer we dit officieel gedrag onderzoeken, is het duidelijk dat een groot deel ervan bepaald wordt door de plichten die de persoon dient te vervullen, de macht die hij representeert, de objectieve situatie waarmee hij geconfronteerd wordt en mee dient om te gaan en door de expertise die hem ter beschikking gesteld wordt.

Toch is datzelfde gedrag tevens het product van de individuele persoonlijkheid. De persoon in kwestie krijgt de bevoegdheid toebedeeld om bepaalde beslissingen te nemen maar of hij ze werkelijk neemt is afhankelijk van zijn standvastigheid. Hij beschikt over een bepaalde vorm van macht maar of hij deze vergroot is afhankelijk van zijn assertiviteit. De objectieve situatie zal de beslissingen van deze persoon beïnvloeden maar zijn persoonlijke visie op de nationale belangen en op zijn eigen persoonlijke belangen zal ook een bepalende factor vormen.

Om een duidelijk beeld te krijgen van de situatie is het nodig over voldoende kennis te beschikken. Hierbij horen niet enkel de feitelijke gegevens maar ook inzicht in de persoonlijkheid van die persoon. Om deze redenen stellen we dat de persoonlijkheid van een staatsleider in ieder geval een essentiële factor is in zijn beslissingen, handelingen en de daaruit volgende politieke koers van een staat.

Individen verschillen sterk in hoe ze tot een besluit komen. Zulke verschillen in de stijl van hun besluitvorming vormen onder andere een wezenlijk onderdeel van de persoonlijkheid, net zoals hun karakter en het wereldbeeld van waaruit ze de omgeving percipiëren en evalueren.

Hoewel dit onderzoeksveld nog vrij jong is, hebben politieke psychologen een aantal benaderingen uitgewerkt waarop de persoonlijkheid in kaart gebracht kan worden.¹ Deze kunnen in drie grote categorieën onderverdeeld worden: de nomethische, de ideografische en tenslotte de fenomenale benadering.

De nomethische aanpak stelt een bepaalde classificatie op en past deze toe op personen. De ideografische benadering gaat uit van het individu en tracht op objectieve wijze hun individualiteit te beschrijven. De laatste, fenomenale benadering is voor ons het meest interessant. Hier tracht men individuen op subjectieve wijze te beschrijven in termen van processen die alle mensen gemeenschappelijk hebben. Men probeert met andere woorden een beeld te schetsen van de

¹ Voor een overzicht van een aantal mogelijke benaderingen verwijs ik naar J.H. de Rivera, *The Psychological Dimension of Foreign Policy*, Columbus, Ohio: Charles E. Merrill Publishing Company, 1968, p. 168-185 (hierna: De Rivera, *The Psychological Dimension of Foreign Policy*)

persoonlijkheid van het individu door de situatie te onderzoeken waarin deze persoon zich bevindt en welke beslissingen hij neemt vanuit een subjectief perspectief. Dit is enkel mogelijk in die mate dat er welbepaalde essentiële dimensies zijn die alle mensen delen en die hen in staat stellen zich te plaatsen in de positie van een ander.

In dit werk zullen we ons laten leiden door James David Barbers theorie over de psyche van presidenten en welke concrete gevolgen deze kan hebben op hun beleid. We zullen zien dat Barber vertrekt vanuit de algemene persoonlijkheid van de president. Vandaar noemen we zulke benadering de persoonlijkheidstheorie. Dit zal hij nauwkeuriger onderzoeken door achtereenvolgens de drie basiselementen van de persoonlijkheid, namelijk stijl, karakter en wereldbeeld uit te diepen en verder te karakteriseren. We zullen uitgaande van Barbers theorie zelf een benadering uitwerken en vervolgens toepassen op Bill Clinton en onderzoeken welke feitelijke invloed Clintons persoonlijkheid had op zijn buitenlands beleid. Hiervoor hebben we ons vooral gebaseerd op literatuuronderzoek. We specificeren deze analyse op zijn buitenlands beleid aangezien er een opmerkelijk verschil bestaat tussen zijn binnenlands en buitenlands beleid en het buitenlands het meest relevant is voor de studie van de internationale politiek.

In een eerste deel geven we een volledig en genuanceerd overzicht van de persoonlijkheidstheorie. We gaan dieper in op de drie essentiële elementen, stijl, karakter en wereldbeeld, hoe deze vorm krijgen en geven een overzicht van Barbers typologie van presidenten op basis van hun karakter. Vervolgens gaan we de waarde van deze politiek-psychologische benadering na. We zullen zien dat zulke theorie verschillende functies kan vervullen. Daarna evalueren we Barbers theorie vanuit kritisch oogpunt en geven een overzicht van haar beperkingen en formuleren zo mogelijk een alternatief.

In een tweede deel passen we de persoonlijkheidstheorie toe op Bill Clinton en gaan we de verbanden na tussen zijn persoonlijkheid, buitenlands beleid en zijn visie op de internationale politiek. Barbers drie basiscomponenten van de persoonlijkheid zullen onderzocht worden vanuit Clintons rol als president. Eerst wordt zijn presidentiële stijl onder de loep genomen. Om onze bevindingen te verduidelijken zullen deze geïllustreerd worden aan de hand van de manier waarop hij omging met de Bosnische crisis. Daarna volgt een analyse van Clintons wereldbeeld van de internationale politieke omgeving. We onderzoeken of deze een evolutie kende gedurende zijn twee ambtstermijnen en welke onderwerpen op de voorgrond treden. Nadien geven we het karakter van Clinton weer zoals dat naar voren kwam tijdens zijn presidentiële ambt. We bestuderen zijn karakter aan de hand van de drie levenssferen, ambitie, identiteit en relaties. Dit zal enkele verrassende elementen aan het licht brengen waardoor we een vernieuwend beeld van Clinton kunnen schetsen.

Daarop volgend trachten we Clinton in te passen in Barbers' typologie.

Tenslotte zullen we aan de hand van Clinton en Tony Blair een verklaring van de democratische vrede formuleren. Deze benadering is waardevol gezien deze ingaat op de beperkingen van de verklaringen die zich situeren op het niveau van de staten en een vruchtbaar alternatief biedt door het individuele niveau te benadrukken. De omgang van Blair en Clinton met het Kosovo-conflict wordt vergeleken en vanuit Clintons persoonlijkheid zal zijn beleid in deze crisis geanalyseerd worden.

In dit werk onderzoeken we dus de persoonlijkheidstheorie vanuit een kritisch perspectief en tonen vanuit Clintons buitenlands beleid de waarde aan die deze onderzoeksvraag kan hebben voor de studie van de internationale betrekkingen. Er gaat immers te weinig aandacht naar het individuele, psychologische niveau waaruit belangrijke handelingen en beslissingen verklaard kunnen worden. Met dit werk ondernemen we een bescheiden poging deze leemte mee in te vullen.

Deel 1

Inleiding tot de persoonlijkheidstheorie

1. DE PERSOONLIJKHEIDSTHEORIE

Er zijn verschillende systeemniveaus om de internationale politiek te onderzoeken. In deze thesis zullen we ons focussen op het individuele niveau van de staatsleider, in casu voormalig Amerikaans president Bill Clinton.

De president is een symbolisch leider, die ene figuur die de hoop en angst van de burger bundelt. De president is meer dan een instituut en wordt door vele factoren gedreven en geleid in zijn beleidsvorming. Wie deze functie op een bepaald moment bekleedt kan een betekenisvol verschil maken in de (internationale) politiek.

Dit individuele niveau kent echter vele lagen en is een complex gegeven. In onze thesis wordt de invloed van de persoonlijkheid van de beleidsmaker op diens (buitenlands) beleid onderzocht. Hiervoor vertrekken we vanuit het model van James David Barber² en werken we gaandeweg een eigen specifiekere benadering uit.

1.1. Omschrijving en definiëring van de presidentiële persoonlijkheid

James David Barber stelt dat een bepaald presidentschap door drie verschillende elementen vorm krijgt. Het instituut, de machtssituatie en de persoonlijkheid van de staatsleider. De persoonlijkheid, die in dit werk centraal staat, omvat de stijl, het karakter en het wereldbeeld van de president.

Deze drie persoonlijkheidsfactoren kunnen niet heel scherp afgebakend worden maar overlappen en interageren met mekaar. Het gaat te ver te beweren dat wanneer je de persoonlijkheid van een president hebt onderzocht, je alles over hem en zijn beleid weet. Toch heeft persoonlijkheid een sterke invloed op hoe de staatsleider de zaak percipieert en definieert, hoeveel belang hij er aan hecht, welke feiten en personen hij als relevant beschouwt voor een mogelijke oplossing en vanuit welke principes, waarden en normen hij het probleem interpreteert. Een volledig objectieve blik is namelijk uitgesloten omdat we als mensen de wereld steeds waarnemen vanuit een subjectief gekleurde achtergrond die vorm heeft gekregen door voorgaande ervaringen, het cultureel en sociaal kader enzoverder.

2 Politiek wetenschapper James David Barber (1930-2004) was één van de pioniers in het aantonen van de relevantie van de analytische en voorspellende mogelijkheden van het onderzoek van de psyche van presidenten. In zijn werk uit 1972 *The Presidential character: Predicting performance in the White House* zette hij zijn benadering theoretisch uiteen. Hierbij was hij sterk geïnspireerd door Harold D. Lasswells baanbrekende boek *Psychopathology and Politics* (1930).

Stijl

Het meest zichtbare element uit de persoonlijkheid is de persoonlijke stijl. Barber definieert deze als “the president's habitual way of performing his three political roles: rhetoric, personal relations, and homework”.³ Een meer heldere omschrijving vinden we in Barbers vroeger werk.

*An individual's style is a creative adaption that emerges from a confluence in late adolescence or early adulthood of his motives (or needs), the resources (skills and competences) he possesses, and the opportunities the unfolding situation offers him, somewhat fortuitously, to make something of himself, to find something that “works” for himself and infuses self-confidence and a sense of competence.*⁴

Stijl mag echter niet verward worden met charisma of verschijning. Stijl betreft onder meer de wijze waarop de staatsleider zijn taken uitvoert, zoals spreken met de media, voor een groot publiek, hoe hij omgaat met andere politici, hoe hij tot een besluit komt en hoe hij reageert in een situatie. Het gaat met andere woorden om de wijze waarop de president gewoonlijk zijn rol op zich neemt. Barber ziet drie verschillende mogelijkheden waarop de nadruk gelegd kan worden; rhetorica, persoonlijke relaties of thuiswerk. Binnen deze driedeling kunnen heel eigen accenten gelegd worden waardoor de stijl geheel persoonlijk blijft. Zo waren zowel Calvin Coolidge en John F. Kennedy volgens Barber *rhetoricians* maar deden ze dat op een heel eigen wijze. Men kan stilistische verschillen onderscheiden van president tot president waarbij het evenwicht tussen de drie stijlelementen kan variëren.

Barbers' vrij vage benadering van de presidentiële stijl vraagt echter om een meer uitgewerkte aanvulling. In de politieke psychologie is er bijzonder weinig te vinden over dit fundamentele element van de persoonlijkheid van de president. Vanuit hetzelfde gemis verfijnde Thomas Preston in het boek *The president and his inner circle* deze theorie. Hij komt daarin tot de constatering dat drie individuele karakteristieken, namelijk (1) behoefte aan macht, (2) cognitieve complexiteit en (3) voorgaande politieke ervaring een cruciale rol spelen in de vormgeving van de presidentiële leiderschapsstijl.⁵

Presidenten met een grote psychologische behoefte aan macht zijn veelal sterk dominant en assertief ten aanzien van ondergeschikten en trachten grote controle uit te oefenen over politieke beslissingen. We dienen echter te vermelden dat iedere president een minimale behoefte aan macht heeft. Zonder dit verlangen zou men zich überhaupt geen presidentskandidaat stellen. Om de

3 J.D. Barber, *The presidential character: predicting performance in the White House*, United States of America: Prentice Hall, 1992, p. 5 (hierna: Barber, *The presidential character*)

4 A.L. George – J.L. George, *Presidential Personality and Performance*, United States of America: Westview Press, 1998, p. 153 (hierna: George, *Presidential Personality and Performance*)

5 T. Preston, *The president and his inner circle*, New York: Columbia University Press, 2001, p.8 (hierna Preston: *The president and his inner circle*)

controle te verkrijgen en te kunnen handhaven geven zij de voorkeur aan formele en hiërarchische adviessystemen. In contrast hiermee verkiezen leiders die weinig, of minder behoefte aan macht hebben minder hiërarchische adviessystemen en domineren het politieke proces minder.

De cognitieve complexiteit van beleidsmakers heeft ook een grote invloed op hun stijl. Bij het nemen van beslissingen hebben complexe personen een grotere cognitieve nood aan informatie, zijn opmerkzamer ten opzichte van inkomende gegevens, geven de voorkeur aan systematische boven heuristische verwerking en slagen er in beter om te gaan met een overaanbod aan kennis en gegevens dan hun minder complexe collega's.

Complexiteit is tevens verbonden met hoe aandachtig leiders zijn voor input van hun politieke omgeving en openstaan voor verschillende visies en opinies. Leiders met een lage gevoeligheid voor contextuele informatie zullen hier minder ontvankelijk voor zijn, handelen vanuit een reeds bestaand geheel aan overtuigingen en besteden weinig aandacht aan alternatieve visies en tegenstrijdige gegevens. Complexe leiders verkiezen daarentegen een open adviessysteem en zijn bereid oog te hebben voor meerdere politieke dimensies of perspectieven.

Het niveau van complexiteit zegt echter niets over de algemene intelligentie of het algemene niveau van politieke wijsheid. Aan beide niveaus zijn immers zowel voor- als nadelen verbonden. Complexiteit verwijst eenvoudigweg naar de individuele algemene nood aan informatie en de mate waarin de leider een onderscheid maakt in het hem omringende politieke milieu. Complexiteit beïnvloedt niet enkel de wijze waarop leiders kennis verwerken maar ook hun gevoeligheid inzake de interpersoonlijke omgeving. De *self-monitoring* theorie⁶, die deze complexiteit verder uitdiept stelt dat er twee karakteristieke oriëntaties terug te vinden zijn. *High self-monitors* zijn gevoeliger voor de verschillende nuances binnen de politieke omgeving dan *low self-monitors*. In termen van leiderschap zijn *high self-monitors* ontvankelijk voor de politieke situatie. Ze zoeken met behulp van adviseurs naar gegevens over politieke situaties en zijn erg flexibel in het aanpassen van hun eigen gedrag en politieke besluiten aan de politieke situatie. *Low self-monitors* benaderen daarentegen een politieke situatie sterk vanuit hun eigen positie en overtuigingen en passen zich bijgevolg minder snel aan aan het huidige politieke milieu.

Tenslotte kunnen we vaststellen dat de reeds bestaande politieke ervaring en kennis van leiders een significante invloed uitoefent op de persoonlijke stijl, de wijze waarop de president met zijn adviseurs omgaat en de standvastigheid waarop hij aan zijn eigen positie en visie vasthoudt. Vroegere ervaring verschaft leiders een beter inzicht in welke handelingen effectief kunnen zijn in een gegeven politieke situatie en welke elementen een relevante rol hierin spelen. Leiders met veel ervaring willen sterker persoonlijk betrokken zijn en zijn geneigd meer controle uit te oefenen over

6 Deze theorie werd geïntroduceerd in Preston, *The president and his inner circle*, p. 11

de beleidsvorming dan diegenen die minder ervaring hebben en bijgevolg afhankelijker zijn van de visie van expert-adviseurs.

Op basis van deze drie componenten onderscheidt Preston twee dimensies naar ervaring.⁷ De eerste omvat het verlangen van de president naar persoonlijke controle of betrokkenheid in het politieke proces. De tweede dimensie gaat in op de algemene gevoeligheid voor de politieke context. Uitgaande van deze twee dimensies formuleert Preston een typologie van de presidentiële leiderschapsstijl.

Binnen de eerste dimensie, die van het verlangen naar persoonlijke controle, vindt hij volgende types terug.

De *director*: Dit zijn leiders die kunnen steunen op politieke ervaring en die een sterke hang naar macht hebben.

De *administrator*: Politieke leiders met een grote politieke bagage maar een minder groot verlangen naar macht.

De *magistrate*: Leiders die een grote drang naar macht hebben maar weinig persoonlijke politieke ervaring neigen naar een meer delegerende, minder actieve presidentiële stijl.

De *delegator*: Leiders met een minder uitgesproken drang naar macht en beperkte politieke ervaring ontpoppen zich vaak tot delegeerder die sterk steunen op het hen omringende team.

De tweede dimensie legt de nadruk op de algemene politieke gevoeligheid van de president, dit wil zeggen hun algemene cognitieve behoefte aan kennis, oplettendheid en gevoeligheid voor het politieke klimaat en voor de meningen van anderen. Ze omvat de volgende vier types:

De *navigator*: Leiders die gekarakteriseerd worden door zowel een hoge complexiteit en die kunnen terugvallen op een grote politieke ervaring.

De *sentinel*: Presidenten die zich kenmerken door een lage complexiteit maar wel reeds een grote politieke ervaring hebben opgebouwd.

De *observer*: Leiders die een hoge complexiteit maar beperkte politieke ervaring hebben oefenen de minder gevoelige, meer waarnemende stijl van de observer uit.

De *maverick*: Leiders die zowel een lage complexiteit als beperkte politieke bagage hebben zijn vaak minder gevoelig aangelegd en onafhankelijk gezind.

Wereldbeeld

Het wereldbeeld of *worldview* van een president bestaat uit “his primary, politically relevant beliefs,

⁷ Ibid, p. 14-23

particullary his conceptions of social causality, human nature, and the central moral conflicts of the time”⁸, aldus Barber. Het gaat er om hoe hij de wereld percipieert en wat zijn interpretatie en visie is van wat hij waarneemt. Terwijl stijl gaat over de manier waarop de president handelt, betreft het wereldbeeld hoe hij naar de wereld kijkt. Net als iedereen beschikt een staatsleider over bepaalde veronderstellingen en over een realiteitsconcept. Dit helpt hem de wereld tot een zinvol geheel te organiseren en de chaos van gegevens tot een betekenisvolle realiteit te herleiden. Het bepaalt tevens waar men aandacht aan schenkt en wat als irrelevant beschouwd wordt.

Karakter

Barber definieert karakter als “the way the president orients himself toward life - not for the moment but enduringly”.⁹ Hiermee wordt gesteld dat karakter de houding van een persoon betreft waaruit hij de werkelijkheid en zichzelf ervaart. Karakter staat voor het geïntegreerde patroon van iemand die reageert op drie basislevenssferen of -domeinen.¹⁰

Het eerste domein is dat van het doelgerichte initiatief, actie en capaciteit. Dit is de sfeer van de ambitie. De voornaamste zorg in dit domein bestaat uit het verlangen en de mogelijkheid in zichzelf te investeren voor het bereiken van een onmiddellijke doelstelling.

Het volgende basisdomein heet de identiteitssfeer. Het is verankerd in de eigen zelfwaardering. Normaal gaat deze gepaard met een zelfbeeld (*self-perception*) van een persoon wiens waarden, vaardigheden, doelen en verwezenlijkingen tegemoet komen aan de algemeen aanvaarde standaarden. Dit is gerelateerd aan het beeld dat men heeft van wie men betracht te worden.

Het derde domein betreft iemands houding ten opzichte van relaties met anderen en de functie(s) die zulke relaties vervullen binnen iemands psyche. Dit is het rationele domein.

Het basiskader voor het psychologisch functioneren dat uit deze psychologische elementen voortvloeit, geeft het karakter vorm. Deze verschillende factoren sturen de persoonlijke benadering van de meeste hoekstenen van de menselijke ervaring en bestaan. Omdat ze zo fundamenteel met de persoonlijkheid verweven is, is ze op zowel collectief als individueel vlak verbonden met de houding ten opzichte van zijn rol en capaciteit voor het effectief uitvoeren van zijn taken. Het karakter vormt dus het handelen en het presteren, maar bepaalt deze niet.

8 Barber, *The presidential character*, op. cit., p. 5

9 Barber, *The presidential character*, op. cit., p. 5

10 Zie bijvoorbeeld S.A. Renshon, “Character, Judgment, and Political Leadership: Promise, Problems and Prospects of the Clinton Presidency” in *International Politics on the World Stage, Brief*, New York: McGraw Hill Companies, 2003, p. 61-62 (hierna: Renshon, *Character, Judgment, and Political Leadership*)

Karakter, wereldbeeld en stijl zijn abstracties uit de realiteit van het hele individu. Ze vormen tezamen een geïntegreerd patroon. De mens ontwikkelt gaandeweg een combinatie van deze drie factoren die psychologisch zinvol is voor hem. Deze combinatie bestaat uit een dynamisch geheel van motieven, overtuigingen en gewoontes die samen zijn zelfbeeld vormgeven.

1.2. Barbers typologie van presidenten

Op basis van zijn benadering van karakter komt Barber tot het hoogtepunt van zijn theorie. Deze bestaat erin dat hij vier verschillende types construeert waaronder presidenten onderverdeeld kunnen worden. Hij doet dit aan de hand van twee criteria. Het eerste wordt gevormd door de tegenstelling actief-passief. Hierbij wordt gekeken hoeveel energie de persoon in zijn presidentschap investeert. Het tweede gaat uit van het onderscheid positief-negatief en belicht hoe de president zich voelt bij wat hij doet. Geniet hij van zijn politieke leven? Ontmoedigt het hem of maakt het hem blij? Deze grondlijn registreert de voldoening die de president voelt bij zijn professioneel bestaan. Deze twee richtlijnen staan voor twee centrale eigenschappen van iemands houding ten opzichte van het leven en zijn tevens relatief onafhankelijk van mekaar. Zo is het eenvoudig voor te stellen dat iemand heel actief maar tegelijkertijd ontmoedigd is, of dat een persoon vrij passief maar gelukkig in het leven staat.

Op basis hiervan verdeelt Barber presidenten onder in verschillende types. Het eerste type dat hij onderscheidt is het actief-positieve. Er bestaat consistentie tussen actief zijn en ervan genieten. Dit wijst op een relatief hoge zelfwaardering en succes in verhouding tot de omgeving. De president ziet zichzelf als constructief werkend aan zijn voorgenomen doelstellingen en groeit naar het ideale beeld toe dat hij van zichzelf heeft. Hij handelt dan ook zeer resultaatgericht. De nadruk ligt op de ratio, wat soms problematisch kan zijn aangezien hij weinig begrip heeft voor irrationele politieke factoren. Niet iedereen ziet de dingen op dezelfde wijze als hij en dat is voor hem soms moeilijk te begrijpen.

Een ander type is het actief-negatieve. De contradictie in dit geval bestaat uit het gegeven dat er een relatief grote inspanning wordt geleverd om iets te bereiken maar dat men hiervoor weinig appreciatie kan opbrengen. De activiteit kent bijgevolg compulsieve en dwangmatige kenmerken, alsof die persoon iets tracht te compenseren of tracht te vluchten in hard werk. Hij lijkt ambitieus, wil steeds hogerop en streeft naar macht. Hierdoor kan hij voor zijn omgeving soms agressief overkomen en heeft hij moeite om deze eigenschappen te controleren. Zijn zelfbeeld is vaag en niet

consistent. Leven gaat hem maar moeizaam af en het is niet eenvoudig tevreden te zijn met zijn realisaties door zijn perfectionistische natuur. Deze president streeft naar macht en tracht deze kost wat kost te behouden.

Het derde type dat Barber schetst is het passief-positieve. Dit type is sterk op anderen gericht en streeft naar affectie en waardering door zich als een aangenaam en coöperatief persoon voor te doen. De contradictie bestaat uit een lage zelfwaardering en een oppervlakkig optimisme. Dit type president verzacht de politieke kantjes maar door zijn afhankelijkheid en kwetsbaarheid worden teleurstellingen waarschijnlijker. Hij streeft vooral waardering en appreciatie na.

Een laatste type is het passief-negatieve. Deze twee factoren zijn consistent maar toch doet dit type vele vragen rijzen. Waarom zou iemand die weinig politieke activiteiten onderneemt en er niet veel van geniet überhaupt kiezen voor een leven als president? Het antwoord ligt in zijn karakter dat sterk gericht is op plicht. Het stellen van plichtsbewuste handelingen compenseert een laag zelfbeeld dat zijn weerslag vindt in een gevoel van overbodigheid. Passief-negatieve types doen aan politiek omdat ze van mening zijn dat ze dat behoren te doen. Ze handelen dus vanuit een focus op wat zij als hun burgerlijke plicht beschouwen. Ze zijn geneigd zich terug te trekken of weg te vluchten van het conflict en hun overeenkomsten worden gekenmerkt door onzekerheid en worden geformuleerd in vage principes.

Het is van belang deze classificatie niet te radicaal door te trekken. Het is niet altijd even eenvoudig een president als één bepaald type te karakteriseren en het vergt veel onderzoek om tot een conclusie te komen. Het komt frequent voor dat een president kenmerken van verschillende types in zich draagt. Tevens mag een conclusie nooit als absoluut sluitend gezien worden en moet die open blijven voor aanpassingen gezien het dynamische karakter van de menselijke persoonlijkheid.

1.3. Het ontstaan van de persoonlijkheid

De persoonlijkheid van een president wordt doorheen een langdurig proces vorm gegeven. Het karakter, wereldbeeld en de stijl ontstaan elk op een ander moment in het leven. Vooral op jongere leeftijd is het leven vrij experimenteel in die zin dat bewust of onbewust een persoon meerdere manieren uitprobeert waarop hij zijn zelfbeeld kan definiëren, behouden en uitwerken. Hij richt zijn aandacht op zijn omgeving in de hoop aanwijzingen te vinden over wie hij is en hoe goed hij het doet. Deze levenslessen beginnen deel uit te maken van de identiteit van het individu. Bepaalde

zelfbeelden en evaluaties, manieren om de wereld te bekijken en manieren van handelen worden bevestigd door zijn ervaringen en hij neemt ze langzaam aan als zijnde van hem. Vanuit dit ontwikkelingsproces kunnen we het uiteindelijk resultaat begrijpen en zelfs voorspellen. Dit proces stopt niet op een bepaalde leeftijd maar voltrekt zich een heel leven lang. Voortdurend ontvangen we inputs die het reeds bestaande beeld kunnen beïnvloeden. Toch kunnen we reeds tijdens de jonge jaren een basispatroon ontwaren. In het algemeen kan men stellen dat het karakter zijn voornaamste ontwikkeling kent tijdens de kindertijd, het wereldbeeld tijdens de adolescentie en de stijl gedurende de jongvolwassenheid.

Het karakter ontstaat uit de ervaringen en experimenten van het kind in relatie tot zijn ouders, broers en zussen, andere kinderen en zichzelf. Geleidelijk definieert het kind een oriëntatie die gericht is op en beïnvloed wordt door ervaring. Barber meent dat wanneer deze tot stand gekomen is, deze ook zal blijven voortbestaan ondanks contradictoire ervaringen.

Tegen de adolescentie heeft de persoon kunnen aanschouwen hoe mensen hun leven betekenis geven en hij begint zichzelf en zijn eigen betekenissen in verband te brengen met die om hem heen. Hij verlegt zijn aandacht naar de toekomst en is sterk bezig met vragen en gedachten over hoe de wereld werkt en welke plaats men hierin heeft, hoe mensen zijn en hoe men zich ten opzichte van hen wordt geacht te gedragen en welke waarden gedeeld worden. Zijn bevindingen zullen uiteindelijk zijn wereldbeeld vormen.

Tijdens de jongvolwassenheid gaat de toekomstige president over van contemplatie naar verantwoord handelen en ontwikkelt hierbij een eigen stijl. In vele biografieën wordt deze periode getypeerd door helderheid, de tijd waarin men zichzelf vindt. Hij maakt zich los uit de begeleiding van zijn familie en zijn zelfwaardering zal sterk stijgen waardoor hij een persoon wordt waar men rekening mee dient te houden. De wijze waarop dit alles gebeurt is heel belangrijk voor hem. Later, tijdens zijn presidentschap, zal hij deze eerste vorm van overwinning herinneren en zal teruggerepen worden naar de stijl die hiertoe bijdroeg.

2. HET NUT VAN DE THEORIE

De mate en de wijze waarop een president emotioneel bij een zaak betrokken is, beïnvloedt sterk de wijze waarop hij die kwestie definieert, hoeveel aandacht hij eraan besteed, vanuit welke principes en waarden hij de situatie benadert en welke gegevens hij als relevant beschouwt voor het ontstaan van en mogelijke oplossing van het conflict.

2.1. De persoonlijkheidstheorie als instrument voor het voorspellen van een mogelijk presidentieel beleid

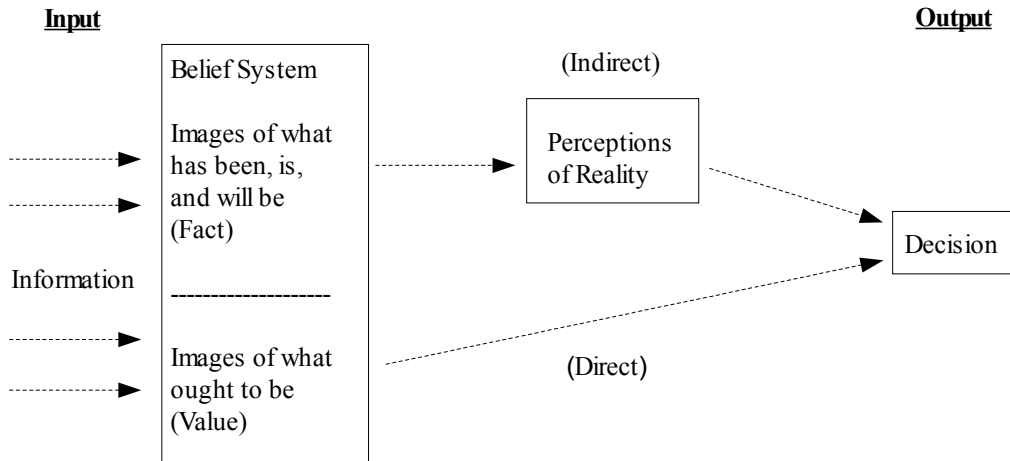
Tussen de de persoonlijkheid van de president en zijn beslissingen en handelingen bestaat een oorzakelijk verband. Een handeling kan gezien worden als het resultaat van een voorgaande beslissing, dit wil zeggen een vrijwillige en doelbewuste keuze binnen een gegeven concrete situatie. Het proces van beslissen of *decision-making* geeft het proces aan dat voorafgaat aan de beslissing. Dit proces omvat het definiëren en omschrijven van de situatie, de formulering van mogelijke handelwijzen en de uiteindelijke keuze welke handelingen men zal ondernemen.¹¹

De basisveronderstelling in dit geval luidt dat het gedrag van complexe organisaties (inclusief dat van staten) het best begrepen kan worden in termen van de autoritaire machten die beslissingen treffen binnen deze organisaties. Hiermee bedoelen we dat er een relatie bestaat tussen de persoonlijkheid van officiële gezaghebbers en de beslissingen die ze nemen in naam van hun staat. Deze relatie dienen we te nuanceren aangezien deze koers niet alleen door de persoonlijkheid van de president bepaald wordt maar ook door onder andere het nationale belang, de politieke medewerkers en de beslissingspartijen.

Wanneer we deze relatie vatten in termen van *belief-system* en *decision-making*, kan deze door volgende figuur geïllustreerd worden:¹²

11 Brodin, *Belief Systems, Doctrines, and Foreign Policy*, op. cit., p. 98

12 Loc. cit.

Dit model is gebaseerd op volgende veronderstellingen:

(a) Alle menselijke perceptie is selectief.

(b) Onze percepties, de manier waarop we de realiteit definiëren worden sterk beïnvloed door onze algemene overtuigingen over onszelf en over de wereld waarin we leven.

Dit betekent onder andere dat onze waarden, idealen en overtuigingen een directe invloed uitoefenen bij het vastleggen en bepalen van de doelstellingen die we willen bereiken. Hierbij fungeren het karakter en het wereldbeeld of *belief-system* als een bril waardoor we onze omgeving waarnemen. Op deze wijze wordt ons een instrument verschaft waardoor we in staat zijn een bepaalde orde in de constante stroom van impulsen te scheppen. Het vereenvoudigt de oriëntatie naar de wereld toe en stelt ons in staat onze eigen positie in een gegeven sociale en politieke context te bepalen. Dit wil niet zeggen dat deze bril niet disfunctioneel kan zijn in die zin dat het berust op een valse opvatting van de realiteit. In ieder geval bepalen het karakter en het wereldbeeld gedeeltelijk de perceptie en reactie op de omgeving. Het beïnvloedt sterk de individuele perceptie van de realiteit en de wijze waarop de handelingsalternatieven geformuleerd en geëvalueerd worden. Deze theorie neemt dus afstand van de strikt rationele modellen die bijvoorbeeld door economen en specialisten in de speltheorie traditioneel gehanteerd werden.

Volgens James David Barber ligt de grote waarde van deze theorie in de mogelijke voorspellingen die men kan doen over iemands beleid en manier van regeren op basis van een analyse van de potentiële kandidaat zijn karakter, wereldbeeld en stijl. In zijn boek *The Presidential Character* schrijft Barber: "This book is meant to help citizens and those who advise them cut through the confusion and get at some clear criteria for choosing presidents."¹³ En verder: "The

¹³ Barber, *The presidential character*, op. cit., p. 1

burden of this book is that the crucial differences can be anticipated by and understanding of a potential president's character, his worldview, and his style".¹⁴ Met dit boek had Barber specifiek het voorspellen van mogelijk presidentieel beleid op het oog maar, zo zal blijken, deze benadering heeft nog andere functies.

Barbers argument bestaat uit meerdere lagen. Allereerst stelt hij dat de persoonlijkheid van de president een belangrijke bepalende factor is van zijn gedrag in niet-onbelangrijke kwesties. Ten tweede is de persoonlijkheid van de president een samengesteld geheel. Zijn karakter, wereldbeeld en stijl vormen tezamen een dynamisch geheel dat in psychologische termen begrepen kan worden.

Het zwaartepunt van Barbers theorie ligt echter op de vier presidentiële types die Barber schetst. Hij stelt dat men op basis van de theorie van presidentskandidaten een accurate voorspelling kan doen over hun mogelijke binnenlandse en buitenlandse beleid.

Omgekeerd geldt tevens dat deze benadering grote waarde heeft voor het onderzoek van de buitenlandse politiek van staten in het internationaal systeem en voor de verklaring van hun gedrag. Het gedrag van staten wordt namelijk onder meer bepaald door de beslissingen van enkele individuen, de officiële beleidsmakers. Deze koers kan bijgevolg gedeeltelijk verklaard worden in termen van hun persoonlijkheid, percepties en *belief-system*.

2.2. Omgaan met conflicten

Elke president of staatsleider heeft een eigen persoonlijkheid met zijn eigen unieke karakter en wereldbeeld waardoor hij overtuigd is dat bepaalde oplossingen het meest aangewezen zijn in een gegeven situatie. Men kan het omschrijven alsof deze personen elk uit een eigen 'wereld' komen.¹⁵ Regelmatig komen deze werelden in conflict met mekaar.

Het zou een theoretische mogelijkheid zijn dat het beste uit de twee werelden behouden blijft en ze zich aan mekaar aanpassen. In de werkelijkheid lijkt dat proces zich echter niet te voltrekken. De verklaring waarom dit zo is bestaat uit verschillende factoren.

Allereerst is er de interdependentie tussen alle elementen. Dat wil zeggen dat wanneer een persoon een belangrijk element wijzigt, zijn waarden en persoonlijkheid ook zullen veranderen en vice versa. Het is tevens van wezenlijk belang dat tussen de verschillende ideeën een logische compatibiliteit blijft bestaan. Vele studies hebben aangetoond dat wanneer een idee wijzigt,

¹⁴ Ibid., p. 3

¹⁵ Joseph H. de Rivera spreekt in deze context in zijn werk *The Psychological Dimension of Foreign Policy over 'different worlds'*.

daarmee gerelateerde visies op hun beurt ook zullen transformeren. Daarbij hebben een aantal studies verbanden gedemonstreerd tussen bepaalde ideeën en persoonlijkheidsvariabelen.¹⁶

Ten tweede is er het gegeven dat een persoon meestal deel uitmaakt van een groep mensen die ongeveer dezelfde overtuigingen delen. Deze standaard fungeert als richtlijn van wat als normaal of gangbaar beschouwd wordt en van waaruit het individu andere ideeën evalueert. Aangezien een persoon voor zowel opvattingen als emotionele steun afhankelijk is van deze groep helpt deze mee structuur te brengen in de realiteit.

Vervolgens geldt de oorzakelijke relatie tussen een set van ideeën en de handelingen die daaruit voortkomen.

Een vierde verklarende factor van de confrontatie tussen verschillende werelden is dat de argumenten van de andere persoon altijd de kracht missen van je eigen argumenten.

Tenslotte speelt het feit dat wanneer de ene persoon discussieert met een ander hij niet al zijn argumenten bovenhaalt aangezien hij er zich van bewust is dat dit onaangename situaties kan creëren of politiek tegen hem gebruikt kan worden.

Wanneer we een relatief helder beeld hebben van de verschillende, in een conflict betrokken persoonlijkheden, kunnen we dus reeds voor een deel traceren waar er wrijvingen ontstonden en of de mogelijkheid bestaat dat deze later terug zouden kunnen opspelen. Ons begrip over waarom een staatsleider een bepaalde beslissing heeft genomen en waarom deze bij de tegenpartij niet in goede aarde viel zal vergroten, en eventuele toekomstige conflicten afgezwakt.

In de algemene literatuur over conflicten vinden we een conceptualisatie van de verschillende manieren waarop twee conflicterende werelden met mekaar kunnen interageren.

(a) De ene persoon domineert de ander. Dit wil zeggen dat men de ander dwingt zijn positie op te geven.

(b) Een persoon kan zich overgeven aan de ander door zijn eigen standpunten te verlaten.

(c) De twee personen slagen erin tot een compromis te komen en geven daarbij enkele van hun punten op.

(d) Beide mannen doen een *encompassing response*¹⁷ wat zoveel wil zeggen dat ze elk een nieuwe positie aannemen die beide vorige posities omvat en de waarden uit beide standpunten integreert.

(e) De twee mannen kunnen 'agree to disagree' waarbij ze mekaars standpunt als verschillend maar niettemin geldig erkennen en van daaruit op de best mogelijke manier proberen samen te werken.

16 De Rivera, *The Psychological Dimension of Foreign Policy*, op. cit., p. 255

17 De Rivera, *The Psychological Dimension of Foreign Policy*, op. cit., p. 280

Deze verschillende benaderingen zijn handig in de erkenning van de verschillende wijzen waarop een conflict opgelost kan worden en voor het maken van een onderscheid tussen goede en minder goede oplossingen. Het is tevens mogelijk een poging te ondernemen om te voorspellen onder welke voorwaarden de verschillende mogelijkheden zullen ontstaan. Om bijvoorbeeld tot een *encompassing response* te komen is het nodig zich in de plaats te kunnen stellen van de andere persoon en op die manier meer begrip op te wekken voor zijn positie en de achterliggende motieven. Dit proces is aanzienlijk eenvoudiger wanneer men kennis heeft van de ander zijn karakter, wereldbeeld en de achtergrond van waaruit hij redeneert.

Om tot een betere samenwerking te komen stelt Rapoport¹⁸ een nieuwe vorm van debatteren voor.¹⁹ In een gewoon debat dat tot doel heeft een derde partij te overtuigen betreffende welke positie de juiste is, zet een persoon zijn eigen positie uiteen en toont alle zaken aan die verkeerd zijn aan het standpunt van zijn tegenstander. In een 'Rapoport debat', dat ontworpen is om meer begrip te creëren voor elke situatie, zet elke persoon de ander zijn positie uiteen tot de ander bevestigt dat die persoon zijn positie inderdaad begrijpt. Daarna noemt de persoon alles op wat hij correct vindt aan de andere positie. Hij tracht zoveel mogelijk te aanvaarden uit het andere standpunt. Vervolgens worden de rollen omgedraaid. Door een poging te ondernemen de andere positie te begrijpen en te aanvaarden verhoogt elkeen de mogelijkheid van een totstandkoming van een *encompassing response*. Daarbij versterkt de steun die men verleent aan de andere positie de stabiliteit van de onderhandeling en de kans op een succesvolle afloop.

Het is weliswaar vrij idealistisch ervan uit te gaan dat twee mensen met heel andere persoonlijkheden werkelijk een poging zouden ondernemen om mekaar te begrijpen. Daarbij blijkt het heel moeilijk te zijn respect op te brengen voor waarden die ons volledig vreemd zijn. Wanneer men echter bedenkt dat miljoenen levens beïnvloed worden door een conflict tussen staatshoofden dient men zeker de meest ideale oplossing voor dat conflict aanmoedigen.

18 Anatol Rapoport (1911-2007) was een in Rusland geboren Amerikaans-Joodse wiskundige psycholoog. Hij combineerde zijn kennis van de mathematica met zijn psychologische inzichten en paste deze toe op de speltheorie, sociale netwerken en semantiek. Zijn bevindingen paste hij vervolgens toe op internationale politiek en op het omgaan met conflicten.

19 Zie bijvoorbeeld A. Rapoport, "Fights, Games en Debates", *The Journal of Conflict Resolution*, (1962) 6, 1, p. 96-99

2.3. Verklaring van de democratische vrede

Spelen de overtuigingen, karakter en het wereldbeeld van staatsleiders een significante rol in de totstandkoming en bewaring van de democratische vrede? In de theorie van de democratische vrede speelt de veronderstelling dat democratische staten geen oorlog met mekaar voeren een centrale rol. Dit wordt geïllustreerd door onderstaand schema dat een overzicht geeft van conflicten tussen staten tussen 1946 en 1986.²⁰

Hoogste conflictniveau	Beide staten democratisch	Eén of beide niet democratisch	Totaal dyaden
Geen conflict	3864	24503	28367
Dreiging met geweld	2	39	41
Vertoon van geweld	4	116	120
Gebruik van geweld	8	513	521
Oorlog	0	32	32

Er bestaan meerdere argumentaties om deze stelling te staven. Zo kan men een verklaring zoeken in de interne structuur van staten. Dit is de klassieke institutionele verklaring die de focus legt op de scheiding der machten die zo tekenend is voor democratieën. Deze structurele en institutionele instanties beperken de democratische leiders. Zo moet de leider onder meer de bevolking kunnen overtuigen dat oorlog voeren de meest aangewezen oplossing is voor een bepaalde situatie. Democratische leiders kunnen namelijk afgestraft worden door de bevolking en willen dit ten allen prijzen vermijden. Een gevolg hiervan is dat democratische leiders enkel oorlogen zullen beginnen die ze kunnen winnen en dat ze er meer middelen en inspanningen in zullen investeren.

Een andere mogelijke verklaring luidt dat de democratische vrede gedreven wordt door de culturele en normatieve elementen die een democratie omvat. De culturele verklaring neemt aan dat alle democratische leiders dezelfde visie delen over de nuttigheid van conflictueus gedrag ten opzichte van andere staten.

Deze twee geijkte benaderingen zien echter de staatsleiders als individu over het hoofd. Elke onafhankelijke rol voor het individu wordt met andere woorden uitgesloten.

Het kan zijn dat er geen betekenisvolle verschillen zijn tussen democratische leiders en dat zij inderdaad gemeenschappelijke overtuigen over conflict, vijandigheid en oorlog delen. Aan de andere kant is het evengoed mogelijk dat er wel betekenisvolle verschillen zijn en dat deze van

²⁰ Zie bijvoorbeeld Z. Moaz – B. Russett, “Normative and Structural Causes of Democratic Peace, 1946-1986”, *The American Political Science Review*, (1993) 87, 3, p. 624-638

grote invloed kunnen zijn op het conflictgedrag van staten. Het is zeker een interessante piste om te onderzoeken. Als deze these zou kloppen, creëren we een beter inzicht en begrip van het verschijnsel van de democratische vrede. Aan de hand van empirische bevindingen en vrij recente ontwikkelingen uit de politieke psychologie zullen we misschien in staat zijn een alternatieve benadering van dit fenomeen te ontwikkelen. In het tweede deel van deze thesis zal deze vraagstelling verder worden uitgewerkt aan de hand van een vergelijking van voormalig Amerikaans president Bill Clinton met de voormalig Britse premier Tony Blair.

3. EEN KRITISCHE EVALUATIE. UITZONDERINGEN EN BEPERKINGEN VAN DE PERSOONLIJKHEIDSTHEORIE

Hoewel deze psychologische benadering onmiskenbaar waardevol is voor de bestudering van de internationale politiek, mogen we toch niet vergeten dat deze theorie haar beperkingen heeft en niet als absoluut en onfeilbaar beschouwd mag worden.

Zo moeten ook institutionele en situationele variabelen in kaart gebracht worden als ook die aspecten van de politieke cultuur die de leider zich eigen heeft gemaakt tijdens zijn politieke loopbaan. Institutionele variabelen en de politieke cultuur vormen namelijk mee de rol-vereisten van leiderposities waaraan het individu zich in bepaalde mate moet aanpassen. Daarbij dient te worden benadrukt dat de rol-vereisten en de wijze waarop de leider deze begrijpt en invult gevoelig zijn aan situationele variabelen. Het is noodzakelijk enerzijds de verschillende aspecten van het individu zijn persoonlijkheid en stijl en anderzijds de particuliere rolvereisten van de leiderspositie die de persoon bekleedt nauwkeurig na te gaan.

Met deze inleidende kritische gedachten in het hoofd richten we onze aandacht op James David Barbers bijdrage aan wat de 'persoonlijkheidstheorie' kunnen noemen. Barbers voornaamste doelstelling was een instrument ontwerpen om de prestaties van een staatsleider, en dan specifiek van een president, te voorspellen en op die manier bij te dragen tot de evaluatie en selectie van presidentskandidaten. Barber erkent dat “this kind of prediction is not easy” en geeft toe dat “predicting with even approximate accuracy is going to require some sharp tools and close attention in their use”.²¹ Barber beweert niet dat hij een onfeilbare theorie voor dit doel heeft ontwikkeld. Niettegenstaande schreef hij in 1972 het boek *The Nixon Prediction* dat een diepgaande analyse bevat van Richard Nixon die bedoeld was om te gebruiken voor de presidentiële verkiezingen.

Barber wordt regelmatig bekritiseerd een onafgewerkte en onvoldoende uitgeteste theorie geïntroduceerd te hebben in de politieke arena. Deze kritiek is niet helemaal onterecht. Toch heeft zijn theorie absoluut grote waarde in zijn betrachting een ruime en complexe theorie te construeren betreffende de wijze waarop de persoonlijkheid van politieke leiders tot uitdrukking kan komen in hun politiek gedrag. Tevens is hij met deze theorie in staat geweest bepaalde accurate voorspellingen te doen. Zo voorspelde hij de grote waarschijnlijkheid van een enorme politieke catastrofe in het geval dat Richard Nixon opnieuw verkozen zou worden, wat gezien het Watergate

²¹ George, *Presidential Personality and Performance*, op. cit., p. 149

schandaal en andere illegale activiteiten van de Nixon administratie die sinds maart 1973 naar boven kwamen drijven een vrij correcte uitspraak zou blijken. Toch kan men stellen dat Barber zijn positie niet zo sterk beargumenteert en documenteert in zijn werk *The Presidential Character* als nodig om aan zijn theorie een grote geloofwaardigheid te verlenen.

Barber vermijdt in de lijn van de moderne theorieën van persoonlijkheid een beperkte kijk waarbij de nadruk ligt op onbewuste noden. In plaats daarvan opteert hij voor een bredere ego-psychologische²² visie op de persoonlijkheid en definieert deze aan de hand van de drie componenten karakter, wereldbeeld en stijl, die allen de ontwikkelende en flexibele facetten van de persoonlijkheid weergeven. Hierin vormt karakter eerder de link met, en een reflectie van de onbewuste noden, verdedigingen van het ego en van de psychodynamiek. Het karakter vormt volgens Barber tevens het meest belangrijke aspect van de persoonlijkheid. Misschien blijven daarom de concepten stijl en wereldbeeld in zijn theorie vrij oppervlakkig en fungeren eerder als algemene aangevingen van de geneigdheden die een individu heeft in een situatie waarin hij tot een beslissing dient te komen. Als reactie hiertegen zouden we kunnen opteren om de term *worldview* te vervangen door het bredere concept *belief-system*, om op deze wijze dieper in te kunnen gaan op de toch wel belangrijke functie die het wereldbeeld heeft in het beleid van de president.

Er zijn voorstanders die pleiten de term *worldview* te vervangen door het ruimere concept *belief-system*. Brodin stelt dat *worldview* deel uitmaakt van het *belief-system*. Zij definieert deze als “a system of empirical and normative ideas about reality”.²³ *Belief-system* geeft het volledige wereldbeeld weer. *Image*²⁴ verwijst naar een deel van deze totaliteit. Ook Alexander L. George stelt voor *worldview* te vervangen door de term *belief-system*.²⁵ Deze verrijking van Barbers' concept van persoonlijkheid stelt ons in staat op een meer verfijnde en specifieke wijze het *decision-making behavior*²⁶ van de president te onderzoeken.

Het *belief-system* beïnvloedt zowel de diagnose die men stelt over de situatie en de wijze waarop men reageert. De cognitieve stijl bepaalt mee de manier waarop de staatsleider tracht te voorzien in zijn cognitieve en emotionele noden als besluitvormer. In de meest algemene zin kan men stellen dat de cognitieve stijl van een president de manier waarop hij participeert met anderen

22 George, *Presidential Personality and Performance*, op. cit., p. 149

23 K. Brodin, “Belief Systems, Doctrines, and Foreign Policy”, *Cooperation and conflict: Nordic studies in international politics*, (1972) 7, 2, p. 97 (hierna: Brodin, *Belief Systems, Doctrines, and Foreign Policy*)

24 *Image* wordt door Mark Schafer en Stephen G. Walker omschreven als 'philosophical belief' in “Democratic Leaders and the Democratic Peace: The Operational Codes of Tony Blair and Bill Clinton” in *International Studies Quarterly*, (2006) 50, p. 575

25 George, *Presidential Personality and Performance*, op. cit., p. 155

26 Loc. cit.

vorm geeft en zijn oriëntatie naar het organisatorische proces van zoeken, evaluatie en keuze en aan het fenomeen van bureaucratische politiek binnen de organisatie beïnvloedt.²⁷ Men kan dus argumenteren voor een grote rol van het cognitieve aspect binnen Barbers persoonlijkheidstheorie.

Het vervangen van *worldview* door *belief-system* is echter ook niet ideaal en kan bekritiseerd worden. Dit model van de persoonlijkheidstheorie is namelijk door verschillende personen empirisch uitgetest zoals Ole Holsti en Philip Burgess.²⁸ Op basis van verschillende bevindingen kunnen er twee fundamentele objecties tegen gemaakt worden.

De eerste stelt dat de hypothesen van dit model van minder nut zijn als men het gedrag van staten inzake buitenlands beleid tracht te verklaren. Het buitenlandse beleid van een staat wordt namelijk door nog vele andere factoren bepaald dan door de persoonlijkheid van de president.

Een andere meent dat de hypothesen die door dit model gecreëerd worden inderdaad interessant zijn maar van beperkte waarde door de moeilijkheden om hen in een operationele vorm te gieten en ze empirisch te testen. De relevantie van de variabelen in kwestie wordt niet in vraag gesteld maar er heerst twijfel of het mogelijk is hen op grondige wijze te testen met behulp van systematische observatie van empirische gegevens.

Om op deze bedenkingen in te spelen stelt Katarina Brodin een alternatieve definitie voor van wat zij de *official foreign-policy doctrine* noemt, waarbij doctrine begrepen wordt als het verbale gedrag dat onder andere door het *belief-system* beïnvloedt wordt. Ze formuleert op vrij vage wijze haar definitie als

*a system of normative and empirical beliefs about the international system and the role of one's own country in that system, as declared in public by the official decision-makers of that country.*²⁹

Het is echter betwistbaar of deze benadering meer aangewezen is gezien haar vaag en onuitgesproken karakter. Ook wordt er niet sterk genoeg ingegaan op het cognitieve aspect en de complexiteit van de persoonlijkheid en kunnen we de empirische bruikbaarheid van deze alternatieve definitie in het midden laten.

Een meer genuanceerde benadering van Barbers theorie dient te erkennen dat er inderdaad consistentie bestaat tussen wie een persoon is, wat hij weet en gelooft en zijn gedrag. Toch mag dit

27 Ibid., p. 156

28 Brodin, *Belief Systems, Doctrines, and Foreign Policy*, op. cit., p. 99-100

29 Ibid., p. 104

uitgangspunt niet verabsoluteerd worden en dienen we rekening te houden met inconsistenties. Deze zijn meestal maar niet altijd rationeel te verklaren. Een term die een minder logische connotatie heeft en bijgevolg meer aangewezen is dan inconsistentie is de term dissonantie.³⁰ Dissonantie verwijst naar relaties die aanwezig zijn tussen paren 'elementen'. Deze elementen verwijzen naar de cognitie, dit wil zeggen de zaken die een persoon weet over zichzelf, zijn gedrag en zijn omgeving. Hiermee worden ook overtuigingen, waarden en houdingen bedoeld die de persoon of in dit geval de president in de loop van zijn leven heeft ontwikkeld.

In deze theorie wordt dus een grote rol weggelegd voor het cognitieve aspect van de persoonlijkheid waardoor we hopen een beter onderbouwde theorie dan die van Barber te formuleren en oog te hebben voor de uitzonderingen waardoor diens theorie niet altijd geldt. De basishypotheses in dit geval luiden als volgt:

- (a) Het voorkomen van cognitieve dissonantie maakt die persoon 'psychologisch oncomfortabel'³¹ en dat zal hem motiveren de dissonantie te reduceren en consonantie of consistentie te bereiken.
- (b) Wanneer er sprake is van dissonantie dan zal de persoon deze trachten te reduceren en situaties en informatie te vermijden die deze dissonantie nog kan verhogen.

Toch kan dissonantie volharder gezien het niet altijd zo eenvoudig is om gedrag, kennis of overtuigingen te wijzigen. Er bestaat geen zekerheid dat de staatsleider in staat zal zijn de dissonantie te verwijderen waardoor Barbers persoonlijkheidstheorie weer volledig zou opgaan.

Er zijn enkele domeinen binnen de cognitie waar het voorkomen van dissonantie mogelijk is. Dit kan gebeuren wanneer twee of meer ontstane overtuigingen of waarden die allen relevant zijn voor dat cognitieveld in kwestie samen voorkomen maar tezamen een inconsistent geheel vormen. Beslissingen zullen bijgevolg niet altijd de volledige persoonlijkheid van de beleidsmakers weergeven aangezien men soms voorrang dient te geven aan het ene element boven het ander. Het is bijzonder moeilijk in het hoofd van de persoon in kwestie te kruipen en te voorspellen welke waarde, overtuiging,.. het zwaarst zal wegen in een bepaalde kwestie. Omdat men sommige elementen verwerpt in het beslissen en kiezen tussen twee dissonante factoren ontstaat er verdere dissonantie, die men op haar beurt zal trachten te reduceren of te doen verdwijnen, wat een idee geeft van het dynamisme van de persoonlijkheid. Het is betwistbaar of Barbers theorie wel genoeg rekenschap geeft van dit voortdurend aanpassen en evolueren van de (presidentiële)

30 We zijn voor dit voorstel geïnspireerd door Leon Festinger die in plaats van de term inconsistentie meer de voorkeur geeft aan dissonantie en tevens opteert voor het gebruik van de meer neutrale term consonantie in plaats van consistentie. Hij werkt dit voorstel verder uit in *A Theory of Cognitive Dissonance*, Stanford, California: Stanford University Press (1966), p. 2-9 (hierna: Festinger, *A Theory of Cognitive Dissonance*)

31 Ibid., p. 3

persoonlijkheid.³²

Met een laatste korte bemerking willen we in vraag stellen of de persoonlijkheid van de president met haar verschillende lagen en elementen door een andere persoon wel ooit helemaal weergegeven en gevat kan worden. Men kent slechts een aantal elementen en maakt hieruit nog een keuze die een invloed kan hebben op voorspellingen en verklaringen van de beslissingen die de president zal nemen. Het uiteindelijke theoretische resultaat zal steeds gekleurd zijn door de keuze die de onderzoeker uit de verschillende factoren heeft gemaakt.

Het is momenteel te vergaand te spreken over een exacte wetenschap. Het gaat eerder om één van interpretatieve aard die enkel onder voorbehoud conclusies kan formuleren. Het is van bijkomend groot belang deze taak aan een deskundig en neutraal persoon over te laten aangezien de persoonlijkheid van de onderzoeker een subjectieve richtingaanwijzer is bij het uitstippelen van een 'persoonlijkheidpatroon' dat tot bepaalde vormen van gedrag zal leiden. De onderzoeker zelf staat namelijk niet volledig objectief of neutraal in het leven en zal ook door bepaalde factoren gestuurd worden in het interpreteren en evalueren van de persoonlijkheid van de president.

Om de praktische aanwendbaarheid van deze benadering aan te tonen zullen we deze toepassen op het buitenlandse beleid van voormalig Amerikaans president Bill Clinton. We hopen hiermee een kant te belichten van zijn beleid dat minder algemeen bekend is en meer begrip en inzicht zal creëren in enkele van de beslissingen die hij nam in de loop van zijn twee termijnen.

Het hanteren van de persoonlijkheid van de president als uitgangspunt van een analyse van diens (buitenlands) beleid is dus niet onfeilbaar. Toch zal het tot interessante, vruchtbare en soms verrassende resultaten leiden.

³² Voor een meer uitgebreide bespreking van de relatie tussen dissonantie en het innerlijk besluitvormingsproces verwijs ik naar Festinger die hier een volledig hoofdstuk aan wijdt in zijn werk *A theory of Cognitive Dissonance*.

Deel 2

Een verklaring van Bill Clintons buitenlands
beleid vanuit zijn persoonlijkheid

1. SELECTIEVE BIOGRAFIE

Niemand die onverschillig staat ten opzichte van de politiek streeft ernaar president van de Verenigde Staten te worden, maar sommige presidenten onderscheiden zich door een politicus te zijn in elke vezel van hun lichaam. Tot 1992 pasten onder andere Roosevelt en Kennedy het best in deze omschrijving. Vanaf 1993 mocht Clinton echter deze rij vervolledigen.

Clinton staat bekend voor zijn intelligentie, energie en uitzonderlijke retorische vaardigheden. Hij kent echter ook een gebrek aan zelfdiscipline dat hem geregeld in de problemen brengt. Om dit te compenseren beschikt hij echter over een herstellingsvermogen en stressbestendigheid die hem in staat stellen zich uit hachelijke situaties te redden.

Bill Clinton werd als William Jefferson Blythe IV geboren op 19 augustus 1946 in een klein dorpje in Arkansas met de politiek betekenisvolle naam Hope. Zijn vader, William Jefferson Blythe III was een rondreizende verkoper die stierf in een auto-ongeval drie maanden voor Clinton geboren werd. Zijn moeder, Virginia Cassidy Blythe was een vrouw met een optimistische visie op het leven en slaagde erin om er weer bovenop te komen na de dood van drie echtgenoten. Ze fungeerde als toonbeeld voor haar zoons vaardigheid van politieke regeneratie. Om haar zoon en zichzelf te kunnen onderhouden verhuisde ze enkele jaren naar New Orleans om daar haar studie als verpleegster te vervolmaken. Clinton verbleef ondertussen bij zijn grootouders in Hope en werd daar omringd door mensen die om hem gaven en hem met een open geest in het leven hielpen te staan. Zo leerden zijn grootouders hem dat iedereen gelijk is en dat men mensen niet behoort te beoordelen op basis van hun huidskleur.

Toen Clinton vier jaar oud was hertrouwde zijn moeder met Roger Clinton, een autoverkoper die aan alcohol verslaafd was en regelmatig zijn vrouw sloeg. Bill gaf langs de buitenkant echter geen blijk van deze huiselijke problemen. Hij deed het goed op school dankzij zijn talent snel dingen te onthouden en zijn fotografisch geheugen. In 1956 werd Clintons halfbroer Roger Clinton Jr. geboren. Opgroeien in een gezin waarin de vader verslaafd was aan alcohol heeft Clinton sterk getekend. Hij zegt hier zelf over:

In an alcoholic family, I grew up with much greater empathy for other people's problems than the average person. I learned some good skills about how to keep people together and try to work things out. On the negative side, if you grow up in an environment that causes you to want avoid trouble, you tend to try to keep the peace at all costs.. All my life, I've had to work to draw the line in the dirt, to make conflict my friend, not my enemy.³³

33 F.I. Greenstein, *The Presidential Difference: Leadership Style from FDR to Clinton*, Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 2001, p. 175 (hierna: Greenstein, *The Presidential Difference*)

Clinton was sterk betrokken bij verschillende schoolactiviteiten en vertoonde reeds op jonge leeftijd grote interesse voor de politiek. Toen hij op zestienjarige leeftijd in The Rose Garden de hand schudde met president Kennedy sterkte dit hem nog meer in zijn politieke ambities. Hij wou een verschil maken in het leven van de Amerikanen door president te worden. Geïnspireerd door deze wens studeerde hij hard voor zijn middelbare en later voor zijn universitaire studies. Zijn interesses leidden hem naar Georgetown University waar hij op academisch vlak uitblonk, zich actief engageerde voor de campus-politiek en aan de slag kon bij J. William Fulbright, senator uit Arkansas waar hij veel bewondering voor had. Tussen 1968 en 1970 werd Clinton dankzij een Rhodes studiebeurs toegelaten in Oxford. Bij zijn terugkeer in de Verenigde Staten ving hij een nieuwe studie aan en ging aan Yale rechten studeren. Daar ontmoette hij tevens Hillary Clinton Rodham met wie hij later, op 11 oktober 1975 in het huwelijksbootje zou stappen.

Nadat hij afgestudeerd was, keerde Clinton terug naar Arkansas om daar recht te onderwijzen aan de universiteit van Arkansas. Hij concentreerde zich tevens verder op zijn politieke doelstellingen. Na enkele jaren recht te hebben onderwezen werd Clinton *Attorney General* van Arkansas. Twee jaar later werd hij op tweeëndertigjarige leeftijd verkozen tot de jongste gouverneur uit de geschiedenis van de Verenigde Staten. Twee jaar later werd hij de jongste ex-gouverneur toen hij bij nieuwe verkiezingen verslagen werd. Bij de volgende verkiezingen stelde hij echter zijn beroemd regeneratievermogen tentoon en werd opnieuw verkozen. Ondertussen was op 27 februari 1980 zijn dochter Chelsea Victoria geboren, wat voor hem naar eigen zeggen de gelukkigste dag uit zijn leven betekende. Clinton bleef tot 1992 gouverneur van Arkansas, dat wil zeggen zes termijnen lang, tot hij president werd. Ondertussen werd hij actief in de nationale politiek, waarbij hij de National Governors Association voorzات en mee een organisatie oprichtte die bestond uit gematigde democraten die de partij meer naar het centrum van het nationale politieke spectrum wilden bewegen.

Tegen de herfst van 1991 geloofde gouverneur Clinton dat Amerika nood had aan iemand met een nieuwe visie en besloot zich kandidaat te stellen voor de democraten voor het presidentschap, waarbij hij een sympathie voor de kansarmen combineerde met een nadruk op individuele verantwoordelijkheid. Uiteindelijk werd hij verkozen op 3 november 1992 ondanks enkele voorvallen die zijn campagne enigszins bemoeilijkten. Eén daarvan was een gedetailleerd artikel in de *Wall Street Journal* over zijn pogingen aan de dienstplicht te ontsnappen tijdens de oorlog in Vietnam. Een ander betrof de bewering van een zangeres in een nachtclub uit Arkansas dat zij en Clinton reeds tien jaar minnaars waren.

Dit was het begin van zijn twee termijn durende carrière als president van de V.S., en zette meteen een trend aangezien een groot deel van Clintons presidentschap overschaduwd werd door schandalen en/of nepschandalen, waaronder het Whitewater schandaal en zijn affaires met Paula Jones en Monica Lewinsky.

2. DE PRESIDENTIELE STIJL VAN BILL CLINTON

Wanneer we Bill Clintons persoonlijke politieke stijl trachten te typeren zien we een sterk verschil tussen zijn binnenlandse en buitenlandse politieke beleidsstijl. Reeds tijdens zijn campagne legde hij sterker de focus op binnenlandse politiek dan zijn meer op het buitenlands beleid gerichtte tegenstander George Bush. Dat Clinton voor deze benadering koos was weinig verrassend gezien zijn politieke achtergrond die vooral gevormd werd door binnenlandse politieke ervaring en kennis. Door collega's werd Clintons kennis en stijl met betrekking tot de binnenlandse politiek dan ook geprezen. Over zijn buitenlands beleid was er echter, vooral tijdens zijn eerste termijn weinig enthousiasme te bespeuren. Hoewel hij een virtuoos man was in binnenlandse politiek, voelde hij zich minder in zijn element wanneer het aankwam op buitenlandse betrekkingen. Een naaste medewerker beschreef hem als volgt:

*Clinton on domestic policy is a sort of controlled volcano, ad-libbing furiously, tearing off ideas. Clinton on foreign policy is far less confident. When he speaks to congressional leaders on the telephone he writes his own script; when he calls foreign leaders he sets up a speakerphone so aides can listen in and, if necessary, quietly pass him notes. The president rarely departs from the prepared text of foreign policy speeches, which often makes them sound wooden.*³⁴

Wanneer we Thomas Prestons theorie over presidentiële stijl³⁵ als leidraad hanteren, kunnen we Clinton met betrekking tot zijn buitenlandse beleidsstijl het best typeren als een *delegator-observer*.

Dit wil zeggen dat hij als *delegator* een vrij kleine behoefte naar macht heeft en zich niet kan beroepen op een grote ervaring en expertise op het vlak van buitenlandse politiek. Delegeerders zijn minder geïnteresseerd in de beleidsvorming en eisen minder directe betrokkenheid of controle over het politieke proces. Ze geven de voorkeur aan minder gecentraliseerde maar informele raadgevende structuren die sterk steunen op de actieve participatie van ondergeschikten. Ze zijn tevens sterk geneigd beleidsformulering en implementatie door te schuiven naar medewerkers. De visies van expert-adviseurs zijn van groot belang voor hen in het maken van uiteindelijke beslissingen.

Als *observer* kan men Clintons stijl op het domein van buitenlandse politiek analyseren als sterk complex maar berustend op weinig voorgaande kennis en ervaring van buitenlandse betrekkingen. Hoewel *observers* een grote interesse tonen en goed geïnformeerd willen zijn door hun medewerkers, blijven ze sterk afhankelijk van het advies van experts bij het nemen van beslissingen ten gevolge van hun gebrek aan kennis en ervaring en hun geneigdheid hun

34 Preston, *The president and his inner circle*, op. cit., p 222

35 Zie p. 9 in deel 1 van dit werk.

persoonlijke rol in de analyse van feiten of mogelijkheden te beperken. Door hun hoge cognitieve complexiteit percipiëren zulke leiders de wereld in minder absolute termen dan minder complexe collega's en verlaten zich minder op eenvoudige stereotypen en analogieën om meer inzicht te krijgen in de politieke wereld. Omdat zij de wereld benaderen als een complexe aangelegenheid trachten ze zoveel mogelijk informatie te verzamelen en meerdere, soms tegenstrijdige visies te bestuderen. Tegelijkertijd laten zulke leiders zich omwille van hun gebrek aan kennis of ervaring omringen door een netwerk van adviseurs die een fundamentele bijdrage leveren aan de formulering en vormgeving van het beleid. Omdat *observers* steeds een grote hoeveelheid aan informatie proberen te verzamelen alvorens tot een definitieve beslissing te komen, wordt het beleidsvormingsproces sterk vertraagd, worden er minder uitgesproken beslissingen genomen en zijn ze bereid nadien hun mening te herzien in het licht van nieuwe gegevens.

Uitgaande van deze classificatie kunnen we Clinton in Barbers typologie het best omschrijven als een president wiens stijl met betrekking tot de buitenlandse politiek vooral gekenmerkt wordt door het belang dat gehecht wordt aan interpersoonlijke relaties, die een belangrijke plaats innemen in het vergaren van kennis en beleidsvorming en implementatie ervan. Ook *homework* neemt een belangrijke plaats in gezien Clintons onstiltbare drang naar meer kennis en informatie over de internationale politieke situatie.

Wanneer we Clintons buitenlands beleid nader onderzoeken tegen de achtergrond van Prestons classificatie valt zijn informele raadgevende structuur en collegiale leiderschapstijl sterk op. Hierdoor stond het Witte Huis echter voor een enorme hoeveelheid aan feedback. Dit in combinatie met het gebrek aan coördinatie en structuur resulteerde vaak in een overaanbod aan informatie en een pijnlijk traag beslissingsproces.

Om het verzamelen van gegevens te maximaliseren maakte Clinton veelvuldig gebruik van *ad hoc problem-solving groups*, *special task forces*, beleidsraden en van zijn omringende vrienden en adviseurs.³⁶ Clinton moedigde een actieve participatie van zijn medewerkers aan en probeerde goed bereikbaar voor hen te zijn. Er ontstond echter verwarring doordat Clinton er niet in sloeg heldere structuren in dit netwerk te brengen. Stephanopoulos, voormalig adviseur van Clinton getuigt: “What happens in the White House is a reflection of the way he thinks. He doesn't want hierarchy. He doesn't want a strong Chief of Staff. He doesn't want a single economic adviser. He wants all kinds of advisers swirling around him constantly.”³⁷

Clintons adviessysteem kenmerkte zich, vooral tijdens zijn eerste termijn, als een systeem

36 Preston, *The president and his inner circle*, op. cit., p. 223

37 Ibid., p. 224

met een gebrek aan coördinatie of coherente structuur. Zijn netwerk bestond uit velerlei mensen waar vaak naar gerefereerd wordt als Friends of Bill (FOB's), die zich onderscheidden door een grote verscheidenheid aan beroepen en achtergronden. Clinton was echter niet altijd even duidelijk in zijn verwachtingen naar zijn adviseurs toe en liet hen in het ongewisse over wat hij wenste te horen of wat zijn doelstellingen waren.

Door zijn gebrek aan ervaring op het internationale politieke domein steunde Clinton sterk op zijn medewerkers die wel over de nodige expertise beschikten bij het nemen van beslissingen. Zo delegeerde Clinton op consistente wijze de algemene formulering en implementatie van het buitenlands beleid naar zijn twee staatssecretarissen, Warren Christopher en Madeline Albright, of naar medewerkers als Al Gore, Tony Lake en Sandy Berger. Zo bekleedde Gore een leidinggevende diplomatieke rol in de administratie door een aantal commissies met buitenlandse leiders op te richten om zo de bilaterale relaties tussen de Verenigde Staten en deze landen te verbeteren. Op dezelfde wijze speelde Albright een cruciale rol in onder andere de Irak-crisis en het Kosovo-conflict.

Enkele van Clintons grootste individuele troeven zijn onder andere geestelijke complexiteit, zijn vermogen meerdere perspectieven te kunnen onderscheiden en grijstinten te ontwaren, zijn enorme nieuwsgierigheid, zijn onophoudelijke zoektocht naar meer informatie of advies over kwesties en een enorme gevoeligheid voor het politieke milieu en voor de noden van zijn kiezers. Zulke eigenschappen leiden enerzijds tot een grotere waarschijnlijkheid van het formuleren van een goed overwogen beleid. Anderzijds leidt dit snel tot een overaanbod aan informatie en een aanzienlijke vertraging van het besluitvormingsproces.

Zijn open geest en grote gevoeligheid voor politieke gebeurtenissen en de wisselwerking met de politieke omgeving resulteerden in een haast oneindig proces waarin Clinton tot een beslissing trachtte te komen wat uitmondde in onbeslistheid, onzekerheid en vertraging. Betsey Wright, Clintons secretaris van het Witte Huis stemt in met deze omschrijving en vertelt dat “Clinton has this restless intellectual curiosity, which “complicates” matters because of his constant search for ever greater amounts of information and advice.”³⁸ Om tot een besluit te komen was Clinton voortdurend op zoek naar nieuwe kennis en vernieuwende perspectieven. Hij stond bekend om zijn talloze telefoontjes om advies naar zijn FOB-netwerk en naaste medewerkers. Steeds trachtte hij meerdere, soms zelfs conflicterende visies aan bod te laten komen. Hij liet zich hiervoor omringen door adviseurs, die het niet altijd met mekaar eens waren. Hij stimuleerde in debatten dan ook een zekere vorm van chaos en probeerde op die wijze nieuwe wegen te bewandelen, een dynamische

38 Ibid., p. 228

politieke koers te volgen en grenzen te verleggen.

Hoewel Clinton soms bekritiseerd werd zijn beleid te baseren op opiniepeilingen, illustreert dit net zijn drang naar meer informatie, kennis en feedback. Zonder de steun van het volk kan een beleid immers niet effectief zijn. Hij verliet er zich zelden op om te beslissen welke vorm het buitenlands beleid diende aan te nemen, maar trachtte op die wijze wel te achterhalen welke argumenten op de meeste bijval zouden kunnen rekenen in het licht van een bepaalde beslissing.

Zoals verwacht kan worden van een complexe leider plaatste Clintons beslissingsstijl sterk de nadruk op een sterk afgewogen proces waarin immense hoeveelheden informatie verzameld en geanalyseerd werden alvorens men tot een besluit kwam. Dit heeft echter tot gevolg dat men tot weinig concrete besluiten formuleerde.

De meeste observeerders menen dat Clinton veel aandacht schonk aan interpersoonlijke relaties.³⁹ Zijn nood aan bevestiging en interactie met mensen werd consistent beschouwd als één van de sterkste elementen uit zijn persoonlijkheid. Hij was in staat een empathische houding aan te nemen en wou de rol van vredestichter op zich nemen om op die manier verschillende groepen samen rond de tafel te krijgen. De reden achter het grote belang van interpersoonlijke relaties voor Clinton is deels te vinden in zijn groot zelfvertrouwen en complexiteit. Het blijkt dat hij ervan overtuigd was dat iedere persoon die hij ontmoette een verlangen had een gemeenschappelijke basis bloot te leggen. De uitdaging bestond eruit te ontdekken waar die grond zich bevond. Hij meende dat voor elk probleem een oplossing te vinden was en dat hij tot deze oplossing kon komen en mensen overtuigen van zijn beslissing. Door het benadrukken van persoonlijke relaties trachtte Clinton direct conflict met anderen te vermijden en de vrede te bewaren.

Clinton en de Bosnische crisis (1993-1995), een illustratie van zijn presidentiële stijl

Tijdens de presidentsverkiezingen van 1992 uitte Clinton sterke kritiek op het beleid van Bush omtrent de Bosnische crisis. Clinton wou sterkere en duidelijkere acties waaronder luchtaanvallen om de Serviërs te straffen voor hun agressie. Eens in het Witte Huis resulteerde zijn stijl van *delegator-observer* in een bescheiden betrokkenheid in het conflict, een sterke afhankelijkheid van expert-adviseurs bij het nemen van beslissingen en een besluiteloosheid bij het leiden van een vernieuwend VS-beleid in Bosnië tijdens de volgende drie jaar.

Van 1993 tot 1995 bevond de beleidsvorming omtrent Bosnië zich voornamelijk in handen van het NSC Principals Committee (National Security Council), die Clinton zelf zelden bijwoonde. Binnen de leden van het comité heerste sterke onenigheid omtrent het te voeren beleid omtrent Bosnië. Gore en Albright verkozen bijvoorbeeld het gebruik van de harde hand terwijl Christopher,

³⁹ Ibid., p. 233

Aspin en Powel hier sterk tegen waren gekant. Clintons gebrek aan politieke ervaring en afhankelijkheid van zijn adviseurs van buitenlandse zaken resulteerde dan ook in een gebrek aan richting. Hij liet liever zijn adviseurs tot een overeenkomst komen dan zelf het debat in een bepaalde richting te sturen. Reeds vroeg ving Lake aan met het herzien van het beleid maar noch deze herziening noch de daaropvolgende vergadering leidden tot een oplossing voor het probleem. Tijdens april 1993 besprak Clintons team de verschillende opties tijdens meerdere ontmoetingen. Clinton verzette zich hierbij tegen een eenzijdig beleid in Bosnië maar vond bij zijn adviseurs geen consensus over wat Amerika dan wél diende te doen.

Clintons adviseurs beperkten met betrekking tot het bombarderen van de Serviërs de mogelijkheden tot

(a) *lift-and-strike*: het opheffen van sancties tegen Bosnische moslims in combinatie met luchtaanvallen tegen de Serviërs om hen tot onderhandelingen te dwingen.

(b) een staakt-het-vuren en bescherming van moslim-enclaves tegen verdere Servische aanvallen.

Op 1 mei stemde Clinton in met de meerderheid van zijn adviseurs voor het gebruik van een lift-and-strike en gaf hij Christopher de opdracht dit aan Europa mee te delen. Het Europese verzet hiertegen ontmantelde de beslissing, een nieuwe oplossing was zoek. Lake en Gore drongen aan op het behoud van de *lift-and-strike*, maar Christopher argumenteerde voor een inperkingsbeleid door te overtuigen dat Bosnië politiek gezien een *no-win situation* betekende voor Clinton. Nadat de VN er in mei in slaagde veilige zones rond de Bosnische steden te vrijwaren, begonnen de Serviërs deze steden in juli te bombarderen en burgers te beschieten in Sarajevo.

Clinton zette zijn adviseurs aan het werk om de verschillende militaire opties te bespreken. Tijdens de Principals Meeting op 13 juli werd Clinton andermaal geconfronteerd met tegenstrijdig advies. Na meerdere vergaderingen stelden Clintons adviseurs op 21 juli voor verdere onderhandelingsoogingen te ondernemen en terzelfdertijd te dreigen met luchtaanvallen indien de Serviërs weigerden te onderhandelen en niet ophielden met de 'beknelling' van Sarajevo en andere *VN safe areas*. De adviseurs werden het echter niet eens over wat de beknelling precies inhield en de militairen, waaronder Powell, beargumenteerden de ondoeltreffendheid van eventuele luchtbombardementen.

Gedurende 1993 en het begin van 1994 vervolgde de administratie onsuccesvol de onderhandelingen en kon op weinig steun rekenen gezien het gebrek aan militaire macht. Uiteindelijk besloot men militaire dreigementen uit te spreken, waarop de Serviërs positief reageerden. Ondertussen bekvechtte het Ministerie van Buitenlandse Zaken en Defensie in een bureaucratisch conflict over wie het Bosnische beleid mocht bepalen.

Tegen mei 1995 verergerde de Bosnische crisis door zware Servische aanvallen op de VN

Safe Havens, waarop de NAVO uiteindelijk reageerde met luchtaanvallen. De reactie van de Serviërs was de ontvoering van honderden VN vredeshandelaars om hen als menselijk schild tegen de aanvallen te gebruiken.

Lake ontmoette Clinton met het voorstel een nieuwe, concrete strategie te vormen rond de bevindingen van zijn groep. Hij kreeg de toestemming het Bosnische beleid te herzien waarop hij onmiddellijk aan Christopher, Minister van Defensie William Perry, JCS voorzitter Shalikashvili en aan Albright de opdracht gaf hun voorstellen uit te werken betreffende het beleid voor de komende zes maanden.

Tegen midden juli waren de door de VN beveiligde steden bezet en lagen ze onder vuur. Clinton werd ongeduldig en vroeg aan Berger: “Why am I only getting bad and worse options? Why am I not in control of this?”⁴⁰ Op een vergadering met zijn buitenlands beleid team benadrukte Clinton dat drastische maatregelen nodig zijn en dat dit probleem niet enkel over Bosnië gaat maar dat ook de reputatie van Amerika op het spel staat en geeft toestemming tot brute luchtmacht. Toch bleef hij absoluut vermijden en voegde er later aan toe dat “we need to think about whether there's anything more we can do diplomatically.”⁴¹

Op 26 juli werd het wapenembargo opgeheven en stuurde Clinton zijn NSC adviseur naar Europa om de VS-strategie in werking te stellen. Ondertussen was een Bosnisch-Kroatisch offensief er echter zelf in geslaagd de Servische troepen uit Kroatië te verdrijven en ze tot het Westen van Bosnië terug te dringen.

De laatste druppel viel op 28 augustus met een Servisch bombardement van een marktplaats te Sarajevo met 37 doden tot gevolg. Aangezien de geloofwaardigheid van de Verenigde Staten op het spel stond gaf Clinton toestemming tot luchtbombardementen. De NAVO-bombardementen vielen de Bosnisch-Kroatische grondoffensieven bij terwijl op 7 september de onderhandelingen te Genève begonnen om de Bosnische vredesovereenkomst uit te lijnen. Deze zou uiteindelijk uitgewerkt worden in Dayton, Ohio.

Het verloop van de Bosnische crisis is een treffende illustratie van de concrete gevolgen die Clintons stijl als *observer-delegator* had voor zijn buitenlands beleid. Omwille van zijn gebrek aan expertise en ervaring steunt hij soms teveel op zijn adviseurs en twijfelt te sterk bij het nemen van een beslissing. Dit in combinatie met zijn hoge cognitieve complexiteit en drang naar steeds meer kennis en informatie resulteert in een trage, ongedisciplineerde en chaotische besluitvorming wat Clinton en zijn administratie belet in het nemen van effectieve en eenduidige beslissingen.

40 Ibid.,p248

41 Loc. cit.

3. EEN ANALYSE VAN CLINTONS WERELDBEELD OVER DE INTERNATIONALE POLITIEK

Een belangrijk onderdeel van de persoonlijkheid wordt gevormd door het wereldbeeld of *worldview*. Dit wordt door Barber gedefinieerd als “an individual's politically relevant beliefs”.⁴² In wat nu volgt zullen we Clintons wereldbeeld nagaan en meteen toepassen op zijn buitenlands beleid. Op deze manier kunnen we tevens concluderen of een wereldbeeld een statisch of dynamisch gegeven is en dit aan de hand van concrete voorbeelden illustreren. We zullen ons vooral focussen op zijn eerste termijn aangezien hier een duidelijke evolutie merkbaar is en Clinton tijdens zijn tweede termijn veelal op dezelfde elementen de nadruk zal leggen als op het einde van zijn eerste termijn.

Toen Bill Clinton in november 1992 tot president verkozen werd, stond hij bekend als iemand die vooral zijn aandacht op binnenlandse kwesties wou richten. Dit was het beeld dat hij tijdens zijn campagne bewust had gecreëerd. Hierdoor bleef zijn visie op buitenlandse politiek lange tijd onduidelijk. Sommigen menen dat de inconsistente aard van het Amerikaanse buitenlands beleid gedurende 1993 en 1994 te wijten was aan het onontwikkelde wereldbeeld van Clinton op dat moment. Zo omschrijft Fred Greenstein Clintons benadering als “highly personalistic and sometimes indecisive” en zijn wereldbeeld als “inconsistent”.⁴³ Ook Berman en Goldman stellen dat “Clinton has provided little consistent leadership and no convincing purpose for the nation in the post-Cold War world”.⁴⁴

Er gaan echter ook stemmen op die het hier oneens mee zijn en beweren dat Clinton net over een coherent buitenlands wereldbeeld beschikte en dat deze in plaats van inconsistent en onsamenhangend net een complex en consistent geheel vormde. Zo schrijft Schneider dat “president Clinton had developed a cohesive, complex sense of U.S. policy as more multilateral and oriented toward collective efforts to deal with the threats to the international peace”.⁴⁵

Een laatste overtuiging argumenteert dat Clinton die eerste jaren geen *foreign policy worldview* had aangezien hij haast exclusief zijn aandacht focuste op binnenlandse politieke, economische en sociale kwesties zoals drugs, misdaad en werkgelegenheid. Van daaruit percipieerde hij tevens het buitenlands beleid waarbij volgens hem de relatie tussen de

42 J. Dumbrell, *American foreign policy: Carter to Clinton*, Palgrave Macmillan, 1997, p. 111

43 F.I. Greenstein, “The presidential leadership of Bill Clinton: an early appraisal”, *Miller Center Journal*, (1994) 1, p. 13-32

44 L. Berman - E. Goldman, “Clinton’s Foreign Policy at Midterm”, *The Clinton Presidency: First Appraisals*, ed. Colin Campbell and Bert A. Rockman, Chatham, New Jersey: Chatham House, 1996, p. 295

45 Geciteerd in Jewett – Tuertzky, *Foreign Policy Beliefs*, op. cit., p. 2

internationale en nationale economie centraal stond.

Over het algemeen kunnen we stellen dat hij die eerste periode over een nog vrij onontwikkeld en idealistisch wereldbeeld beschikte. Maar ook over de evolutie die daarna volgde bestaat onenigheid. Velen menen dat zijn wereldbeeld gedurende zijn volledige eerste termijn onderontwikkeld bleef. Een visie waar we ons eerder bij kunnen aansluiten wordt geponeerd door Thomas Omestad. Hij gaat ermee akkoord dat de eerste twee jaren inderdaad gekenmerkt werden door een inconsistent wereldbeeld, maar dat “the final two years of Clinton's first term he does develop a consistent and effective foreign policy: realism was prevailing over impractical idealism, clarity over confusion. Illusions were being shed and greater policy coherence attained”.⁴⁶ Ook John Dumbrell deelt deze visie:

*In many respects, President Clinton's style in the White House is different from that of Bush. Most obviously, Clinton came into the White House without the sort of passion Bush had for foreign affairs. In the early years of his Presidency, Clinton often seemed inattentive to discussions of international problems; sometimes he cancelled planned meetings to make time for other events relating to domestic issues and politics. As time went on, though, Clinton appeared to become comfortable and even enthusiastic about confronting such issues.*⁴⁷

Er bestaat duidelijk veel verdeeldheid over Clintons wereldbeeld en met name inzake de specifieke toepassing op zijn buitenlands beleid. We zullen trachten aan de hand van een politiek-psychologische analyse van Clintons persoonlijkheid een bijdrage te leveren aan het debat en zo meer klaarheid te scheppen.

3.1. Nader onderzoek van de verschillende aspecten van het individuele wereldbeeld

Zoals we in het eerste deel gezien hebben, kan men argumenteren dat in plaats van de term wereldbeeld of *worldview* de term *belief-system* gehanteerd kan worden. In deze analyse zullen bijgevolg beide termen door mekaar gebruikt worden. Het onderzoek van een *belief-system* heeft betrekking op verschillende aspecten. Zo houdt men zich onder andere bezig met de beschrijving van *images*, onderzoekt men de inhoud van overtuigingen, worden de operationele codes⁴⁸ nagegaan en wordt nauwkeurig bekeken of een wereldbeeld gaandeweg evolueert.

Volgens Holsti worden *operational codes* op zulke wijze georganiseerd waarbij centrale

46 Geciteerd in Jewett – Tuertzky, *Foreign Policy Beliefs*, op. cit., p. 3

47 J. Dumbrell, *The Making of US Foreign Policy*, Manchester: Manchester University Press, 1997, p. 66

48 De analyse van operationele codes bestudeert politieke leiders met de nadruk op een aantal politieke overtuigingen.

overtuigingen een grote invloed uitoefenen op de anderen. Een cruciale organisatorische eigenschap van het concept van operationele codes betreft de visie van de beleidsmaker of de wereld in essentie van conflictueuze of van harmonieuze aard is. Deze overtuiging bepaalt verschillende overtuigingsdimensies. “Those who view the world in essentially conflictual terms are likely to differ on a variety of belief dimensions from those who see the world as potentially cooperative”.⁴⁹

Zoals we reeds besproken is Clinton zeer intelligent en in staat zich grote hoeveelheden kennis eigen te maken. Hij is tevens overtuigd van zijn eigen politieke vaardigheden en efficiëntie als president. Ook hebben we gezien dat Clinton er voortdurend naar streeft conflicten te minimaliseren en op te lossen, een neiging die tot zijn kindertijd terug te brengen is. Dit verlangen speelt een grote rol in zowel zijn binnenlandse als buitenlandse beleid, waardoor hij zichzelf vaak als de aangewezen bemiddelingspersoon en vredestichter zag.

Cognitieve mappen bestaan uit twee sleutelementen: conceptuele variabelen en *casual beliefs* die de concepten met mekaar verbinden.⁵⁰ Deze conceptuele variabelen kunnen omschreven worden als “something that can take on different values”.⁵¹

Om de overtuigingen van een president inzake het internationale systeem te bepalen, moeten diens voorstellingen van de huidige en toekomstige situatie onderzocht worden. Zijn beeld van de huidige situatie wordt geïdentificeerd door de perceptie van de president van internationale actoren (hun belang, vaardigheden, intenties en normatieve evaluatie) en de voornaamste kwesties waarin de actoren betrokken in zijn. De voorstelling van de toekomstige situatie, of toch hoe de president die wenst, kan onderzocht worden door te kijken naar wat voor toekomstig systeem hij hoopt te creëren of welke globale veranderingen hij wenst te realiseren. Er wordt met andere woorden bevraagd of hij over het algemeen tevreden is over het huidige systeem of hij hoopt deze te wijzigen. Wanneer men hoopt op een verandering, in welke richting zou die evolutie dan moeten plaatsvinden?

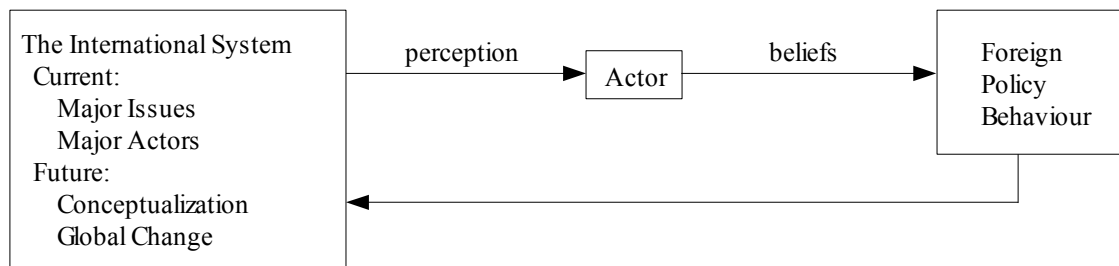
In volgend figuur wordt de veronderstelde relatie tussen wereldbeeld en gedrag inzake buitenlands beleid afgebeeld in een 'feedback model'.⁵²

49 Geciteerd in Jewett – Tuertzky, *Foreign Policy Beliefs*, op. cit., p. 5

50 Deze stelling worden door P.E. Tetlock en C. McGuire beargumenteerd in “Cognitive Perspectives on Foreign Policy” in *American Foreign Policy: Theoretical Essays*, Ed. G. John Ikenberry (New York: Harper Colling College Publisher, 1996)

51 Jewett – Tuertzky, *Foreign Policy Beliefs*, op. cit., p. 5

52 Ibid., bijlage figuur 1

De beleidsmaker heeft een beeld van het internationale systeem; een wereldbeeld. De perceptie van de actor van dat globale systeem beïnvloedt zijn overtuigingen die op hun beurt zijn beslissingen op vlak van buitenlands beleid zullen beïnvloeden. Dit eigenlijke gedrag laat haar effect na op het systeem zelf dat zal gewijzigd worden. Als gevolg hiervan zal de actor zijn percepties moeten aanpassen aan de nieuwe situatie.

Clintons wereldbeeld in 1993

We zullen eerst Clintons wereldbeeld in 1993 bespreken. Toen Clinton aan zijn eerste jaar als president begon beschouwde hij de internationale omgeving na de Koude Oorlog als interdependent en snel evoluerend. Hij hanteerde toen een relatief eenvoudige visie van de belangrijkste actoren en kwesties binnen het internationale systeem. Door de val van de Sovjet-Unie was de structuur van het internationale systeem voor het eerst sinds vier decennia sterk door mekaar geschud. Tijdens de Koude Oorlog beschouwden Amerikaanse presidenten de Sovjet-Unie als de belangrijkste kwestie binnen een bipolaire wereld. Na de val van de Berlijnse Muur veranderden de internationale verhoudingen aan snel tempo, wat resulteerde in een onzeker internationaal klimaat. Deze veranderende politieke en internationale condities tekenden de eerste en tweede administratie. Clinton had in deze periode echter een optimistische visie op de internationale situatie en beschouwde deze in het algemeen als coöperatief. Ook achtte hij interdependentie zeer hoog in die zin dat globale gebeurtenissen de binnenlandse politiek sterk beïnvloedden maar ook dat het welzijn van de Verenigde Staten cruciaal was voor de voorspoed en veiligheid van de hele wereld.

In 1993 verlangde Clinton naar veranderingen op mondiaal niveau en geloofde hij dat Amerika in staat was de wereld naar een betere toekomst te leiden. Hij had een internationaal systeem voor ogen dat gebaseerd was op de pijlers van het klassiek liberalisme: het Kantiaanse concept van de democratische vrede en liberalisering van de wereldhandel. Deze visie wordt ook wel *Democratic Enlargement*⁵³ genoemd en vormde het sleutelement en drijvende kracht achter Clintons buitenlands beleid dat gedomineerd werd door het belang van de wereldeconomie en

53 J. Dumbrell, "Was There a Clinton Doctrine? President Clinton's Foreign Policy Reconsidered" in *Diplomacy and Statecraft*, (2002) 13, 2, p. 49

veiligheidsinstellingen. Hij meende de algemene wereldeconomie te kunnen verbeteren met behulp van de General Agreement on Tariffs and Trade (GATT) en de Wereld Handelsorganisatie (WTO) waarbij hij de nadruk legde op interdependentie. Inzake veiligheidskwesties achtte hij het zeer belangrijk de Verenigde Naties in vele regionale conflicten te betrekken. Latijns-Amerika vormde een aanzienlijk deel in Clintons *belief-system* wat voornamelijk te wijten was aan de kleine geografische afstand tussen de Verenigde Staten en Latijns-Amerika waardoor er Amerikaanse nationale belangen mee gemoeid waren. Clinton meende dat Latijns-Amerika in het algemeen vrij zwak stond maar dat het wel over een enorm economisch potentieel beschikte en dat de banden (met uitzondering van Cuba en Haïti) van positieve en coöperatieve aard waren. Azië en het Oceanisch Gebied namen ook een vrij groot geostrategisch belang in en Clinton was ervan overtuigd dat de tijd rijp was om de samenwerking te versterken en te verhogen. Het Midden-Oosten vertegenwoordigde het meest conflictueuze gebied waarin een aantal actoren een centrale rol speelden zoals Israël en de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie (PLO), Irak en de VN, de VS en Libië en de V.S. Toch was Clinton overtuigd van het belang van deze regio voor de V.S. door de olie-voorraden en de band tussen Amerika en Israël. Alhoewel Rusland en de staten van de voormalige Sovjet-Unie minder machtig en bedreigend waren dan tijdens de Koude Oorlog, namen ze toch een belangrijke plaats in in Clintons *worldview*. De V.S. ondersteunde hen op economisch vlak in de hoop hen op het democratische en kapitalistische spoor te zetten. Ook een vreedevol, democratisch en economisch florerend Oost-Europa schatte Clinton hoog in voor de Amerikaanse veiligheidsbelangen. Afrika nam omwille van de burgeroorlog in Somalië en schendingen van mensenrechten ook een vrij opvallende plaats in op Clintons agenda.

De kwestie die in '93 voor Clinton de hoogste prioriteit had, was met stip de economie. Ondanks verschillende regionale conflicten in 1993 had Clinton in het algemeen een vrij coöperatief beeld van de wereld, behalve in die gevallen wanneer hij aanvoelde dat de belangen van de Verenigde Staten op directe wijze bedreigd werden. In dat geval had hij een meer conflictueus beeld voor ogen. Verder hechtte hij vrij veel belang aan de bescherming van mensenrechten en meende dat deze behoren tot de kern van de democratische waarden. Toch werd dit gedomineerd door, en vaak in relatie gebracht met de uitbreiding van de economie en het oplossen van verscheidene etnische en politieke conflicten. Onder andere omwille van de ineenstorting van de USSR nam veiligheid en defensie een minder grote prioriteit in dan voor vorige presidenten. Dit stond in contrast met het belang dat hij aan binnenlandse defensie hechtte.

Clintons wereldbeeld in de tweede helft van zijn eerste termijn

Naargelang zijn termijn als president vorderde, zou hij door het vergaren van meer ervaring en omwille van de evoluties binnen de internationale omgeving zijn wereldbeeld bijschaven en verfijnen waarbij het gewicht op kwesties als veiligheid en wapenbeheersing zal vergroten in verhouding tot dat van de economie. In 1995 speelden de globale en economische veiligheidsinstellingen nog steeds een vrij grote rol. De actoren die daarin centraal gesteld werden, waren echter licht gewijzigd. In 1995 werden Latijns-Amerika, Azië en Rusland minder belangrijk. Het Midden-Oosten en Oost-Europa stegen daarentegen wel in Clintons wereldbeeld. Ook begon zijn *worldview* een grotere verscheidenheid aan kwesties te omvatten. Zo kenden wapenbeheersing en veiligheid en defensie een sterke stijging. De conflicten in Haïti, Bosnië en het Midden-Oosten bleven een centrale plaats innemen terwijl het conflict in Somalië aanzienlijk aan belang verloor. Aan mensenrechten bleef Clinton in verhouding tot '93 evenveel aandacht besteden.

In 1996, het laatste jaar van zijn eerste termijn, blijkt Clinton een complexer wereldbeeld te hebben ontwikkeld dan toen hij tot president verkozen werd. In 1993 was zijn beeld van het internationale systeem van unidimensionale aard en wordt gedomineerd door de wereldeconomie. Tegen 1996 vertoonden zijn overtuigingen eerder multidimensionale karakteristieken. Hij erkende meer de vijandige aspecten van de wereldpolitiek en daar waar de focus bij aanvang op de wereldeconomie lag was deze nu verschoven naar veiligheidskwesties. Onveranderd waren zijn optimistische visie op de dingen en zijn voorkeur voor een multilaterale benadering van veiligheidskwesties en economische instellingen. Meer specifiek vergrootte het belang van het Midden-Oosten wat te wijten was aan de stijging van de regionale conflicten en instabiliteit in die regio gedurende het jaar. Azië bleef tevens een belangrijke plaats innemen in zijn veiligheid en defensiebeleid. Oost-Europa bleef prominent door het conflict in Bosnië en ook Latijns-Amerika speelde een grote rol in zijn pogingen tot drugsbestrijding op internationaal vlak. Tenslotte waren West-Europa, Rusland en Afrika een vrij kleine rol toebedeeld. Het is opvallend dat de bestrijding van drugs plotseling zo'n prioriteit had gekregen, waar mensenrechten minder belang bleken te krijgen.

Men kan de evolutie in zijn wereldbeeld schematisch als volgt voorstellen⁵⁴:

54 Jewett – Tuertzky, *Foreign Policy Beliefs*, table 7

International System	1993	1996
Current Image	Unidimensional Simplistic	Multidimensional Complex
Major Issue Salience	Economy	Security / Defence Economy Middle East Conflict
Moderate Issue Salience	Arms Control Middle East Conflict Haitian Conflict	Drug Interdiction Bosnian Conflict Arms Control
Major Actor Salience	Global Economic / Security Institutions	Global Economic / Security Institutions Middle East
Moderate Actor Salience	Latin America Asia / Pacific Middle East Russia Eastern Europe	Asia / Pacific Eastern Europe Latin America
Future Image	Global Market	Global Security Global Market
View of Change	Positive Optimistic	Positive Optimistic

Men kan dus stellen dat Clintons *belief-system* over de jaren zich door zowel stabiliteit als verandering laat kenmerken. In 1993 was Clintons wereldbeeld relatief unidimensionaal, ruw en werd het afgelijnd door zijn campagne mantra “It's the (global) economy, stupid”.⁵⁵ Tegen 1996 vertoonde zijn *wordview* echter een stijgend niveau van complexiteit. Terwijl de economie nog steeds als belangrijk beschouwd werd was deze niet langer meer de overheersende en dominante factor maar werd aangevuld door veiligheid en defensie. Ook het Midden-Oosten had sterk aan belang gewonnen. Het is tevens opvallend dat hij gaandeweg meer oog kreeg voor de internationale drugsproblematiek die in het begin van zijn termijn geen punt op zijn internationale agenda was. Over het algemeen bleef er dus een grote rol weggelegd voor economische en veiligheidsinstellingen. In 1996 omvatte zijn gewenst toekomstbeeld zowel globale veiligheid als de uitbreiding van de wereldhandel, waar dat in '93 enkel de wereldeconomie betrof.

55 S.M. Walt, “Two Cheers for Clinton's Foreign Policy” in *Foreign Affairs*, (2002) 79, 2, p. 63

3.2. Verklaring van het dynamisme en statisme binnen het wereldbeeld

Het zowel dynamische als statische karakter van Clintons wereldbeeld kan door verschillende factoren verklaard worden, waaronder zijn eigen persoonlijkheidskarakteristieken, de structuur van het internationale systeem, binnenlandse politieke omstandigheden en het gedrag van andere politieke actoren op wereldniveau.

De persoonlijke eigenschappen zijn werkzaam binnen de ruimere context van de omgeving maar bepalen zeker deels de stabiliteit of veranderlijkheid van het wereldbeeld. Zo kan men de focus op de wereldeconomie en veiligheid herleiden tot Clintons voorkeur voor consensussen. Zijn aangeboren optimisme steunde hem in zijn positieve kijk naar de toekomst en zijn gerichtheid op details stelde hem in staat de nuances en complexiteit van nieuwe situaties te vatten maar kan het moeilijker maken het groter geheel te ontwaren, wat noodzakelijk was voor een effectief lange-termijn beleid. Zijn verlangen anderen te plezieren en conflicten op te lossen was heel nuttig voor de realisatie en totstandkoming van vredesakkoorden maar minder aangewezen in situaties waar een duidelijke, ondubbelzinnige positie vereist is.

Aan het andere einde van het spectrum vinden we de invloed van het internationale systeem. Na de ineenstorting van de Sovjet-Unie paste de structuur van het systeem zich zo aan dat er terug ruimte ontstond voor economische belangen na veertig jaar waarin veiligheidskwesties de dominante rol speelden. Hierdoor ontstond bij Clinton wellicht de reactie zeer sterk de nadruk te leggen op de economie. Door de val van de Sovjet-Unie staken echter oude etnische vijandigheden terug de kop op. Deze stijging van regionale conflicten beïnvloedde op haar beurt het wereldbeeld en bijgevolg de handelingen van de president waardoor de focus op die conflictueuze gebieden gericht werd wat de wereld een minder harmonieuze aanschijn gaf. Een ander gevolg bestond eruit dat Azië een prominentere plaats kon innemen als globale actor binnen Clintons *worldview*. De veranderende binnenlandse politieke omstandigheden zoals het stijgend drugsgebruik hadden ook hun sporen nagelaten op Clintons *foreign belief-system* en de aandacht die hij begon te spenderen aan deze kwestie. Ten laatste vormde de manier waarop andere internationale spelers handelden en reageerden een substantieel element van het wereldbeeld. Door de moord op de Israëliische Eerste Minister Rabin in 1995, een man die Clinton erg waardeerde, gaf hij hogere prioriteit aan de totstandkoming van vrede in het Midden-Oosten.

We kunnen concluderen dat met betrekking tot buitenlandse politiek Clintons wereldbeeld gaandeweg een sterke evolutie kende. In 1993 beschikte hij over een eerder uni-dimensionaal,

simplistisch en wat vereenvoudigd beeld van het internationale systeem, waarbij vooral de wereldeconomie prioriteit had. Tegen 1996 evolueerde dit naar een meer complex geheel waarbij een multi-dimensionale perceptie van actoren en kwesties gehanteerd werd. We zagen dat deze verandering het gevolg was van wijzigingen binnen de internationale omgeving, binnenlandse politieke omstandigheden en het gedrag van andere wereldleiders in interactie met de persoonlijke eigenschappen en overtuigingen van de president, die gereflecteerd werden in woorden en daden.

4. EEN PSYCHOLOGISCHE SCHETS VAN HET KARAKTER VAN BILL CLINTON

In het beeld van 'karakter' zoals dit geschetst werd in deel één zagen we reeds dat karakter gevormd wordt door drie basis levenssferen: die van de ambitie, de identiteitsfeer en de relationele. Deze drie domeinen zullen we nu bij Bill Clinton onderzoeken om op deze manier een volledig beeld te schetsen van zijn karakter.

4.1. De ambitiesfeer

Er heerst weinig twijfel over Clintons substantieel ambitieniveau. De weg die hij heeft afgelegd van zijn geboorteplaats Hope in Arkansas tot Washington D.C. vormt een kroniek van zijn persoonlijke en politieke ambities. De realisatie van ambitie vereist talent en vaardigheden. Deze drie factoren moeten samengaan om effectief doelstellingen te kunnen verwezenlijken. De succesvolle integratie van talent en vaardigheden, twee verschillende maar verwante niveaus is het resultaat van een lange psychologische ontwikkeling. Wanneer we Clinton bestuderen kunnen we verschillende vaardigheden onderscheiden waarvan we er drie uitgebreid zullen bespreken. Het eerste is van cognitieve aard en de twee anderen van motivationele aard en zijn bij name zijn cognitieve, intellectuele vaardigheden, de bereidheid veel te investeren in zijn carrière en een verregaand engagement zijn doelen te realiseren.

Clintons cognitieve eigenschappen zijn duidelijk op te merken. Ze worden gedeeltelijk gereflecteerd in zijn jaren als student op de Hot Springs High School, Georgetown, Yale Law School, tijdens zijn politieke activiteiten en gedurende zijn twaalf jaar als gouverneur. Deze eigenschappen waren tevens heel duidelijk aanwezig tijdens zijn presidentskandidatuur en de twee termijnen dat hij president was van Amerika. Clinton was een gepassioneerd lezer en nam werken gaande van wetenschappelijke boeken tot fictie in handen, terwijl hij in staat was tegelijkertijd naar briefings te luisteren of naar de televisie te kijken. Hij was als een spons voor feiten en in staat op efficiënte wijze complexe materie synthetiseren. Hij kon vragen beantwoorden over diverse (politieke) onderwerpen op een manier die blijk gaf van een grote kennis en betrokkenheid. Clinton bezat duidelijk de gave zich grote hoeveelheden kennis eigen te maken en categorieën te ontwikkelen waarin hij deze kon organiseren en plaatsen. Hieraan moeten we echter toevoegen dat dit niet betekent dat hij altijd tot de kern van de kwestie doordrong.

De tweede en derde vaardigheid die we willen bespreken betreffen het feit dat hij bereid was veel tijd en energie te investeren in zijn presidentiële activiteiten en in het bereiken van zijn doelen. Dit werd niet alleen gereflecteerd in zijn academische en politieke carrière maar ook in vele andere initiatieven die hij ondernam tijdens zijn opleidingen en carrière. Zo was Clinton lid of zelfs voorzitter van meerdere schoolorganisaties en participeerde hij in verschillende buitenschoolse activiteiten. Carolyn Staly, een vriendin van hem op de middelbare school vertelt over hun muzikale repetities: “We met several times a week at my house to perfect his solo. We never sat around and chatted. The rehearsals were intense. Bill was always serious about his performances and worked hard to win first place”.⁵⁶

Clintons sterke competitieve natuur vormde een ander aspect van zijn groot verlangen om grote dingen te verwezenlijken dat verdient vermeld te worden in verband met zijn ambitieus karakter. Zo herinnert Staley zich:”He had to be the class leader, he had to be the best in the band. He had to be the best in his class-in grades. And he wanted to be in the top(...) in anything that put him in the forefront of any course”.⁵⁷

4.2. De identiteitsfeer

Het tweede basiselement dat mee het karakter construeert, de identiteitsfeer, is verankerd in iemands gevoel van eigenwaarde en zelfbeeld. Wanneer een sterk gevoel van zelfwaardering gekoppeld wordt aan een positief zelfbeeld resulteert dit in een groot zelfvertrouwen. Er is veel bewijs dat de visie ondersteunt dat Clinton een groot vertrouwen in zichzelf had. Zo getuigt Rudy Moore Jr., Clintons campagne-leider voor zijn eerste gooi naar het gouverneurschap en tevens *chief of staff* gedurende Clintons eerste termijn zich dat hij “always had boundless confidence in his ability to forge a consensus and work out any problem”.⁵⁸

Clinton kende tevens geen schroom om in het openbaar te spreken. Zelfs zonder nota's en over een heel resem onderwerpen kon Clinton met veel plezier een speech houden. Hij vormde één van de meest verbale presidenten uit de moderne geschiedenis. Weinig presidenten voelden zich zo comfortabel te spreken in verschillende situaties en voor verscheidene soorten publiek.

Clintons groot zelfvertrouwen was mogelijk het gevolg zijn eigen waardering van zijn talenten en vaardigheden en gebaseerd op een succesvolle geschiedenis van realisaties. Hij was intelligent, vastbesloten, spreekvaardig en extravert. Hij ontwikkelde deze talenten tijdens zijn

⁵⁶ Geciteerd in Renshon, *Character, Judgment, and Political Leadership*, op. cit., p. 63

⁵⁷ Loc. cit.

⁵⁸ Ibid., p. 64

'leertijd' die tot ver in zijn adolescentie teruggaat. Ervaringen op de middelbare school, op de universiteit, tijdens zijn postgraduaat en politieke bezigheden vormden de instrumenten voor het verfijnen en vormgeven van zijn uiteindelijk zelfvertrouwen, dat mee bijdroeg tot zijn vastbeslotenheid.

Het andere element uit de identiteitsfeer, Clintons zelfbeeld, is tevens essentieel om zijn psyche te kunnen begrijpen. In zijn antwoorden aan de pers gedurende zijn campagne schilderde hij zichzelf af als een man van overtuigingen, integriteit, volharding en van principes. Hij leek zichzelf te percipiëren als eerlijk, rechtvaardig, open en oprecht geïnteresseerd in en ontvankelijk voor andere visies en betrokkenen.

Hij beschouwde zijn eigen fouten als goede pogingen die waren misgelopen, als misverstanden die toegeschreven konden worden aan naïviteit en onervarenheid. We willen niet beweren dat Clinton zelden met goede intenties handelde, het tegendeel is waar. Toch moeten we oog hebben voor zijn onvolkomenheden en beperkingen als president. We menen dat deze eigenschap een sterke component uitmaakte van Clintons neiging tot zelfidealiseratie. Het is ontegensprekelijk positief over een goed zelfbeeld te beschikken, maar Bill Clinton lijkt wel het beste van zichzelf te denken en bewijs te vermijden van zijn eigen gedrag dat niet strookte met het beeld dat hij van zichzelf wenste te behouden. Zijn biografie *My Life* is hier één grote weerslag van, getuige het roemen van zijn eigen daden en veelal valse bescheidenheid. Wanneer hij geconfronteerd werd met tegenstrijdigheden tussen zijn echt gedrag en het beeld dat hij er zelf van had zoals hem soms door de pers voorgeschoteld werd, reageerde Clinton steevast met ontkenning, uitgebreide verklaringen en lange antwoorden die niet altijd even sterk ingingen op de kwestie, en soms zelfs met uitingen van frustratie en kwaadheid. Dit resulteerde geregeld in contradictorische antwoorden in een poging zijn gelijk te bewijzen.

Tijdens zijn campagne en het eerste jaar als president waren er zo vele incidenten. Een illustratie hiervan kunnen we lezen in het interview met het Amerikaanse magazine *Rolling Stone*. De interviewer vraagt aan Clinton waarom hij de CIA toestond zijn beleid te ondermijnen door een onflatterend beeld te schetsen van Jean-Bertrand Aristide terwijl Clinton hem net steunde in zijn terugkeer naar Haïti.

Greider: But can't you direct the CIA either to shut up or to support your policy? In another administration, the director of the agency would have been gone by the evening if he had done that to the president.

Clinton: The director didn't actually do that. The guy who expressed that opinion -- or at least revealed the research on which that opinion was based -- was a career employee. He did all that work in a previous administration under a previous

director. Under the rules of Congress, when someone is called to testify and asked their personal opinion, they have to give it.

Greider: But the CIA, come on. They're the last agency to believe in free speech.

Clinton: All I'm saying is, consider the flip side. What if the story is, today the president suppressed information from the CIA ... information that (North Carolina Senator) Jesse Helms knew about, because he's been on the committee?

Greider: He had you either way.

Clinton: He knew he had me either way. He knew I'd been given this information when I became president and that I had worked through it and concluded it was not right. So what was I to do? Try to jam it? Eventually, it would have come out.(...)

So I reasoned that since I knew it was out there from before I took office, and it was a matter of fact, and Congress had a legal right to know it, that rather than gagging this guy or playing games with him, the best thing to do was to let it happen.⁵⁹

Vervolgens wordt aan Clinton gevraagd wat het belangrijkste is dat hij over zichzelf heeft geleerd sinds hij president is. Hij ontwijkt een rechtstreeks antwoord op de vraag en vertelt: "All the old rules are still the ones that count. I feel better every night when I go home if I've done what I think is right"⁶⁰. Hij beantwoordt de vraag dus niet echt en openbaart geen enkele nieuwe zelfkennis. In plaats daarvan bespreekt hij het belang van traditionele deugden die hij heeft bevestigd in zijn gedrag als president.

Eén belangrijke consequentie van Clintons verwezenlijkingen, dat in verband staat met zijn zelf-idealiserende beeld van zijn eigen goedheid en correctheid. Het belang dat hij dit beeld in stand houdt vormt de kern van het derde basiselement van zijn karakter, namelijk zijn interpersoonlijke relaties die georganiseerd waren rond zijn nood aan bevestiging.

4.3. De relationele sfeer

De psychoanalyste Karen Horney suggereerde reeds decennia geleden dat als resultaat van vroege ervaringen mensen een interpersoonlijke stijl ontwikkelen waarin ze ofwel naar mensen toe bewegen of juist afstand van hen nemen.⁶¹ Eerst is er de kwestie betreffende Clintons grote zelfvertrouwen, waarmee de nood aan bevestiging niet meteen lijkt te stroken.

Ten tweede komt dit beeld niet overeen met Clintons geneigdheid tot kwade en gefrustreerde buien. Het is natuurlijk mogelijk dat een gedeelte van deze kwaadheid strategisch is. Er is echter genoeg publiek en privaat bewijs (waaronder het *Rolling Stone* interview) om het vermoeden te

59 W. Greider – J.S. Wenner, "President Clinton" in *Rolling Stone*, (1993) 671, p. 46 (hierna: Greider – Wenner, *President Clinton*)

60 Loc. cit.

61 Renshon, *Character, Judgment, and Political Leadership*, op. cit., p. 66

staven dat er meer aan de hand is dan louter een strategische kwestie.

Misschien moeten we in plaats van de nood aan appreciatie die aan bevestiging aanwijzen als de centrale emotionele spil in het onderzoek van Clintons karakter. Deze behoefte is van essentieel belang in het derde sleutelement van zijn karakter, namelijk zijn houding naar anderen toe. De nood aan bevestiging wordt weerspiegeld in iemands pogingen erkend te worden voor die specifieke ambitie, vaardigheden en verwezenlijkingen die een centrale plaats innemen in het beeld dat men van zichzelf heeft.⁶² Het is belangrijk dat deze specifieke beelden die men van zichzelf heeft bevestigd worden door de appreciatie en erkenning van personen die men zelf belangrijk acht. Deze benadering is zeer behulpzaam om een beter inzicht te ontwikkelen in Clintons reactie op kritiek. Weinig mensen houden van kritiek en hij is hier geen uitzondering op. Toch is hij in het bijzonder zeer gevoelig aan verschillende vormen van kritiek die allen betrekking hebben op zijn zelfbeeld.⁶³ Een gevoelige kwestie betreft bijvoorbeeld het *image* dat hij van zichzelf had als een man van realisaties. De erkenning dat hij dingen doet is heel belangrijk voor Clinton. Hij wierp maar een korte blik op de kritiek dat hij teveel doet en verwierp die nadien. Kritische stemmen die echter beweerden dat hij niet datgene deed wat nodig was, werden onthaald op een hele waslijst van dingen die hij meer heeft gedaan dan zijn voorgangers en hoe vergelijkbaar dat is met presidenten als Franklin Roosevelt.⁶⁴

Een tweede punt van kritiek dat hem sterk weet te raken betreft vragen over zijn zelfbeeld als een goed en correct persoon. Beschuldigingen over onder andere zijn tekortkomingen als echtgenoot en het niet vervullen van zijn dienstplicht werden door hem op boosheid ontvangen. Hij reageerde hierop dat hij oneerlijk en ongepast door de pers afgeschilderd werd. Als president reageerde hij op gelijkaardige wijze wanneer er vragen rezen omtrent zijn leadersstijl. Clinton meende dat indien die mensen die het oneens met hem waren de feiten zouden kennen zoals hij die kende en de oprechtheid van zijn intenties zouden inzien, zij snel hun mening zouden herzien.

Clinton is altijd een spreekvaardige president geweest. Een vaardigheid die hij met de jaren steeds meer heeft bijgeschaafd tot wat die nu is. Wanneer dit talent echter faalde was hij geneigd zich te irriteren aan het onvermogen van de ander om door hem overtuigd te worden in plaats van zichzelf in vraag te stellen. Op deze manier trachtte hij zijn zelfbeeld intact te houden en het te beschermen tegen pogingen hier afbreuk aan te doen. Deze neiging tot zelf-idealiseren en de daarmee gepaarde nood aan bevestiging stonden echter soms in de weg van verbeteringen die hij aan zichzelf als president zou kunnen aanbrengen. Als president moet je stevig in je schoenen staan

62 Renshon, *Character, Judgment, and Political Leadership*, op. cit., p. 68

63 Greenstein, *The Presidential Difference*, op. cit., p. 186

64 Bill Clinton wordt graag geïdentificeerd met voormalig president Franklin Roosevelt en hij identificeert zichzelf ook met hem. Dit wordt veelvuldig geïllustreerd in zijn biografie *Mijn leven* waarin hij zichzelf geregeld met Roosevelt vergelijkt of naar hem verwijst in een gelijkaardige situatie als waarin ze zich beiden bevonden.

en niet door de minste twijfel uit evenwicht gebracht worden. De paradox bestaat er echter in dat wanneer hij iets vaker aan deze kritiek gehoor had gegeven hij nog meer in de richting had kunnen evolueren van het ideaal dat hij voor ogen had.

5. CLASSIFICATIE VAN BILL CLINTON IN BARBERS VIERDELIGE TYPOLOGIE

In Clinton hebben we een belangrijke *test-case* van Barbers psychologische assumpties betreffende de persoonlijkheid van de president. Barber argumenteert dat de activiteit van de president en hoe hij zich hierbij voelt sleutelementen vormen tot diens persoonlijkheid. Een heel actieve president die hierbij een goed gevoel heeft is bijgevolg een actief-positieve president; in Barbers visie de persoonlijkheid bij uitstek waarover een president dient te beschikken. We dienen te benadrukken dat onze uiteindelijke classificatie gebaseerd is op zijn buitenlands beleid. Afgaande op zijn binnenlands beleid zouden we immers tot een ander resultaat komen gezien het grote onderscheid dat we kunnen maken tussen de wijze waarop hij de binnenlandse en de buitenlandse politiek benadert.

Op het eerste zicht heerst er weinig twijfel waar we Clinton in Barbers typologie zouden onderbrengen, namelijk in de actief-positieve categorie. Toch is er bewijs dat aantoont dat deze eerste indruk genuanceerd kan worden.

Clinton is een man die beschikt over een enorme hoeveelheid energie. Er zijn vele aanwijzingen en getuigenissen van Clintons hoge activiteitsniveau, in het bijzonder reeds van zijn loopbaan op *high school* en later in Georgetown University, Oxford en in Yale Law School. Dit kwam nog sterker tot uiting in zijn politieke activiteiten en kende zijn hoogtepunt tijdens zijn presidentiële campagnes en zijn jaren als president.

Een probleem in Barbers theorie en Clintons classificatie betreft het ontbreken van een duidelijk onderscheid tussen het niveau van, en de oorzaak van de activiteit. Zowel Harry Truman als John Kennedy worden door Barber bestempeld als actief-positief, maar Clintons activiteitsniveau lijkt soms meer op de gedreven inspanningen van het actief-negatieve type zoals in het geval van Lyndon Johnson. Clinton karakteriseerde zichzelf als “almost compulsively overactive”⁶⁵

Wat in verband met de andere pool in Barbers typologie; het plezier en de voldoening die de president haalt uit het uitvoeren van zijn ambt? Ook hier zouden we spontaan kunnen concluderen dat Clinton geniet van een aantal aspecten van zijn presidentiële bestaan. Toch komt ook in dit geval een vrij dubbel beeld naar voor, tenminste wanneer we afgaan op een interview dat Clinton gaf aan het Amerikaanse magazine *Rolling Stone* in 1993. Op het eerste zicht lijken Clintons antwoorden het beeld te bevestigen van het actief-positieve type.

65 Renshon, *Character, Judgment, and Political Leadership*, op. cit., p. 59

Wenner: Are you having fun?

Clinton: You bet. I like it very much. Not every hour or every day if fun. (...)

Wenner: But are you having fun in this job?

Clinton: I genuinely enjoy it. First of all, I'm getting to do what I believe in(..) But it's exhilarating to have the opportunity and the obligation to try every day. Second I really think we're making a difference. The election was a year ago tomorrow. And I really believe we're turning the country in the right direction.⁶⁶

Tegen het einde van het interview vertelt de interviewer over een telefoontje dat hij die morgen had ontvangen van de vader van een jongeman die uitgenodigd was voor de inauguratie als deel van Clintons 'Faces of Hope'. De vader vertelde dat de jongeman erg teleurgesteld was in Clinton die avond, en vraagt aan de interviewer aan Clinton de vraag te stellen “what he's willing to stand up for and die on”. Hierop verandert Clintons houding volledig en er wordt een heel ander beeld van hem getoond. Rolling Stone beschrijft zijn reactie als volgt: “Clinton's face reddened, and his voice rose to a furious pitch as he delivered a scolding rebuke - an angry, emotional presidential encounter, the kind of which few have ever witnessed”.

Clinton: But that's the press's fault too, damn it. I have fought more damn battles here for more things than any president in the last twenty years (..) And have not gotten one damn bit of credit for it from the knee-jerk liberal press, and I am sick and tired of it and you can put that in the damn article. I have fought and fought and fought. I get up here every day, and I work till late at night on everything from national service to the budget to the crime bill and all this stuff, and you guys take it and you say, “Fine, go on to something else, what else can I hit him about?” So if you convince them I don't have any conviction, that's fine, but it's a damn lie. It's a lie.(..) But I do care that that man has a false impression of me because of the way this administration has been covered. It is wrong. That's my answer. I have fought my guts out for that guy, and if he doesn't know, it's not all my fault? And you get no credit around here for fighting and bleeding. (..) And if you hold me to an impossible standard and never give us any credit when we're moving forward, then that's exactly what will happen, guys like that will think that. But it ain't all my fault, because we have fought our guts out for'em.⁶⁷

Deze verandering heeft eerder een actief-negatief karakter en is in tegenspraak met het dominante beeld van Clinton als een president die erg geniet van wat hij doet. Hier spreekt een man die meent dat hij geen erkenning krijgt voor zijn enorme inspanningen en die tracht te voldoen aan een haast onhaalbare standaard. Dit zijn allemaal elementen die typerend zijn voor actief-negatieve types.

Welk beeld vormt nu een weergave van de 'echte' Clinton? Het is mogelijk dat de eerste accuraat is en het tweede een tijdelijke uitbarsting van frustratie. Het is echter niet ondenkbaar dat de kwade en gefrustreerde Clinton, hoewel zelden aanschouwd wel de ware is en dat de actief-

66 Greider – Wenner, *President Clinton*, op. cit., p.41

67 Ibid.. p.47

positieve het ideaal is hoe hij zich zou willen en voelen en gezien wenst te worden. De echte test vindt niet plaats wanneer alles volgens plan verloopt maar hoe hij reageert wanneer er ongeplande dingen voorvallen. Niettemin is het voorbarig over deze kwestie een definitieve conclusie te formuleren. Waarschijnlijk vertegenwoordigt Clinton één van de hybride types die in Barbers typologie kunnen voorkomen.

Het is ook mogelijk dat Barbers oorspronkelijke theorie tekortschiet om de volledige complexiteit van de persoonlijkheid te vatten. Het is in ieder geval een gegeven dat Barbers benadering een wel heel sterk vereenvoudigd beeld schetst. Hierin wordt er geen rekening gehouden met de gemaskeerde actief-negatieve types. We moeten tevens benadrukken dat er een verschil kan bestaan tussen de echte persoon en het beeld dat hij tracht over te brengen naar anderen en wie hij eigenlijk zou willen zijn. Iedereen heeft een ideaal waar men naar handelt en dat men tracht te realiseren. Alleen bestaat er grote verscheidenheid tussen mensen betreffende hoe ver dat ideaal van de werkelijkheid verwijderd staat. Psychologen weten reeds lang dat de persona niet altijd de echte persoon weergeeft. Om deze reden kunnen actief-positieve elementen samengaan met, en gebouwd worden op een actief-negatieve kern. Men kan met andere woorden spreken over een kern en over een superstructuur van de persoonlijkheid, waarbij men soms de superstructuur wil voorstellen als de echte persoonlijkheid. Het is mogelijk en zelfs vrij waarschijnlijk dat dit zo is in Clintons situatie en dat we daar onder andere in het interview met *Rolling Stone* even een glimp van te zien krijgen. Zoals we beschreven in het eerste deel wordt het actief-negatieve type gedreven door een groot plichtsbesef of tracht hij te vluchten in hard werk waardoor dit niet vanuit het hart gebeurt en men er niet altijd heel sterk van geniet. Als we de hypothese volgen dat Clinton inderdaad actief-negatieve neigingen heeft, die evenwel meestal goed verborgen blijven, kunnen we deze misschien in verband brengen met zijn jeugd, waarin hij als oudste zoon opgroeide in een gezin waarvan de stiefvader alcoholverslaafd was en regelmatig Clintons moeder mishandelde. We konden in de biografie reeds lezen hoe Clinton getuigt dat hij steeds probeerde de conflicten op te lossen en te bemiddelen. Misschien heeft dit diepere sporen nagelaten dan men vaak denkt en trachtte hij nog steeds vanuit dit verlangen, dat ondertussen is uitgegroeid tot wat men een plichtsbesef kan noemen, zijn presidentieel ambt uitoefende.

6. DE DEMOCRATISCHE VREDE OP POLITIEK-PSYCHOLOGISCHE WIJZE VERKLAARD

De meeste benaderingen van de democratische vrede situeren zich op het niveau van de staten, wat wil zeggen dat de democratische eigenschappen van de staat de reden vormen waarom democratieën vreedzamer zouden zijn (ten opzichte van mekaar) dan niet-democratieën. Toch doken er de laatste jaren verschillende theoretische werken op die stellen dat zulke analyses in gebreke blijven om verscheidene redenen. Opdat de eigenschappen van democratieën een feitelijke invloed kunnen uitoefenen op het beleid dienen deze karakteristieken namelijk geïnterioriseerd te worden in de leiders die de beslissingen nemen.⁶⁸ Ten tweede is het mogelijk dat individuele leiders hun eigen set van psychologische eigenschappen in zich dragen wat hen beïnvloedt in hun keuze voor al dan niet conflictueus gedrag waarbij de normen op staatsniveau overstegen worden.

Lange tijd bestonden er twee algemene versies van het democratische vredesargument. De monadische versie stelt dat democratische staten over het algemeen een meer vreedzame natuur hebben (ten opzichte van alle staten) dan niet-democratische staten. De dyadische versie suggereert dat democratieën evenveel oorlog voeren als niet-democratieën maar dat ze niet tegen mekaar oorlog voeren. Het debat blijft tot op de dag van vandaag echter vaag en onbeslist. Door een analyse op het individuele niveau kunnen we misschien een nieuwe zijde van deze problematiek verhelderen. De wijze waarop we dit zullen doen is door de persoonlijkheid van twee democratische leiders, in casu Bill Clinton en Tony Blair, voormalig Eerste Minister van het Verenigd Koninkrijk naast mekaar te leggen en centraal te stellen. De vraag in kwestie luidt of individuele democratische leiders in het algemeen een bepaalde set overtuigingen delen ten opzichte van alle soorten regimes of ze verschillen in hun visie naargelang de aard van het regime in kwestie.

De implicatie van de monadische versie van de democratische vrede is dat leiders een standaardset overtuigingen delen ten opzichte van andere regimes, waar de implicatie van de dyadische versie luidt dat ze een groter gemeenschappelijk *belief-system* delen in het geval van democratieën dan bij niet-democratieën.

In wat volgt zullen we de overtuigingen van Clinton en Blair onderzoeken, in het bijzonder diegene met betrekking tot samenwerking en conflict, waarbij we gebruik zullen maken van het

68 M. Schafer- S.G. Walker, "Democratic Leaders and the Democratic Peace: The Operational Codes of Tony Blair and Bill Clinton" in *International Studies Quarterly*, (2006): 50,p. 562 (hierna Schafer-Walker, "Democratic Leaders and the Democratic Peace; The Operational Codes of Tony Blair and Bill Clinton")

concept van operationale codes.⁶⁹ Dit betekent dat we volgende hypothesen kunnen formuleren en vervolgens onderzoeken:

(a) De monadische democratische vrede hypothese: De operationale codes van democratische leiders zijn in het algemeen vreedzaam ten opzichte van alle soorten regimes.

(b) De dyadische democratische vrede hypothese: De operationele codes van democratische leiders zijn in het bijzonder vreedzaam ten opzichte van andere democratieën.

De implicaties van een analyse van de democratische vrede op het individuele niveau gaan veel verder dan het monadisch/dyadische onderscheid, in het bijzonder in termen van het soort van culturele normen die een leider wordt veronderstelt te interioriseren. Lange tijd werden de cultureel/normatieve en de structureel/institutionele verklaring niet enkel als toonaangevend beschouwd maar ook als tegengesteld. We menen echter dat deze niet te sterk aan mekaar tegengesteld mogen worden, zeker wanneer we ons richten op de micro-grondslagen van de democratische vrede. Dit is het geval bij culturele normen in een democratische samenleving. De democratische instellingen zoals publieke opinie, vrije verkiezingen, persvrijheid,.. zijn zaken die voortdurend door mensen waargenomen en ervaren worden binnen een democratische omgeving. Deze dragen bij tot de sociale verwachtingen omtrent openheid, tolerantie, verschillende meningen en de manier waarop men een conflict tracht op te lossen. Russett en Starr stellen dat: 'Both the cultural and structural arguments can be seen as contextual theories that consider conditions existing within democracies to constrain and enable behavioral outcomes'.⁷⁰ Dat wil zeggen dat de culturele verklaring van de democratische vrede in essentie structuur-georiënteerd is, dat de culturele normen centraal staan. Dit impliceert dat de persoonlijke overtuigingen van de staatsleider geen betekenisvolle rol spelen op basis van twee gronden. Ofwel passen de overtuigingen van de staatsleider zich aan aan de culturele normen van democratische instellingen betreffende de vreedzame resolutie van conflicten, of die normen overstijgen de individuele verschillen binnen de persoonlijkheid en bepalen hoe staten zullen reageren in termen van conflict en samenwerking.

We wensen te benadrukken dat deze visie genuanceerd dient te worden en dat de culturele verklaring afhankelijk is van het feit of democratische leiders zich bepaalde culturele normen eigen hebben gemaakt die conflictgedrag bepalen. In onze eigen stelling gaan we echter nog verder en zullen beargumenteren dat het ook mogelijk is dat democratische leiders hun eigen persoonlijke waarden en overtuigingen binnenbrengen in het besluitvormingsproces dat op haar beurt de

⁶⁹ De analyse van operationele codes bestudeert politieke leiders met de nadruk op een aantal politieke overtuigingen.

⁷⁰ Geciteerd in Schafer-Walker, "Democratic Leaders and the Democratic Peace; The Operational Codes of Tony Blair and Bill Clinton", art. cit. p. 564

individuele voorkeuren en overtuigingen zal weergeven. Dat wil dus zeggen dat in dat geval de persoonlijkheid van de leider een niet onbetekenisvolle rol zal spelen in het beleid van een staat.

Wanneer we dit onderzoeken aan de hand van Tony Blair en Bill Clinton zien we dat beide gekarakteriseerd worden als vrij gelijkaardige democratische politici die vaak de voorkeuren van hun land reflecteren en geneigd zijn tot consensus. Ze waren beiden relatief onervaren inzake internationale zaken voor hun eerste ambtstermijn, wat eventueel hun geneigdheid eerder culturele normen een bepalende rol te laten spelen dan hun eigen persoonlijke expertise in het domein van buitenlandse politiek vergroot kan hebben. Op basis van institutionele en culturele verschillen tussen het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten kunnen we een derde hypothese formuleren:

(c) Binnenlandse culturele normen van het Verenigd Koninkrijk zouden moeten resulteren in een meer pragmatische en coöperatieve operationele code voor Blair, terwijl Clintons operationele code meer dogmatisch en minder coöperatief zou moeten zijn gezien de 'legalistisch-moralistische' binnenlandse cultuur van Amerika.

Het is echter ook mogelijk dat leiders niet handelen onder de eenvoudige structurele invloeden of binnenlandse culturele normen maar in plaats daarvan beslissen op basis van hun eigen idiosyncratische *belief-system*. Leiders maken zich niet altijd alle democratische of particuliere binnenlandse/institutionele normen eigen. In dat geval speelt wie de staatsleider is een cruciale rol. Indien we dan het gedrag van een staat in een conflict willen begrijpen, moeten we eerst inzicht verwerven in de persoonlijkheid en wereldbeeld van de leider in kwestie. Daaruitvolgend komen we bij een vierde mogelijke hypothese:

(d) De operationele code overtuigingen van Blair en Clinton zullen kenmerken vertonen die afwijken van hun binnenlandse politieke cultuur en gouvernementele instellingen.

Zowel de Verenigde Staten als het Verenigd Koninkrijk behoren tot de oudste democratieën in de wereld en kennen een lange geschiedenis die doordrongen is van de democratische cultuur. Dit maakt het waarschijnlijk dat culturele factoren een grote invloed hebben op het handelen van zijn inwoners. De vraag is echter hoe ver die invloed gaat.

Wanneer we de operationele codes van Clinton en Blair analyseren⁷¹ kunnen we concluderen dat beide leiders een meer vijandige indruk hebben van niet-democratieën dan van democratieën. Ze

71 We baseren ons hiervoor op de gegevens van M. Schafer en S. G. Walker in "Democratic Leaders and the Democratic Peace; The Operational Codes of Tony Blair and Bill Clinton".

zijn tevens over het algemeen optimistisch wanneer ze praten over democratieën. Hun toon is daarentegen veel pessimistischer wanneer het over niet-democratische regimes gaat. Het blijkt dat Clinton gelijkaardige overtuigingen heeft over zijn controle over de twee verschillende soorten regimes, terwijl Blair hier duidelijk een onderscheid maakt tussen democratieën en niet-democratieën. In het geval van democratische staten meent Blair dat hij een grote controle uitoefent, waar hij de overtuiging heeft dat dit niet zo sterk het geval is bij niet-democratieën.

Zowel Clinton als Blair geloven dat ze een coöperatieve richting in hun politieke strategie dienen te volgen wanneer er democratieën betrokken zijn maar stellen zich veel minder coöperatief op ten opzichte van niet-democratische regimes. Toch is Clinton over het algemeen meer bereid tot samenwerking dan Blair. Beiden zijn geneigd ongeveer evenveel risico te nemen maar er zijn betekenisvolle verschillen binnen de flexibiliteit van hun tactieken. De leiders diversifiëren hun tactieken meer wanneer ze met niet-democratieën omgaan dan wanneer er democratische staten betrokken zijn. Maar daar waar Clinton zich kenmerkt door een grote flexibiliteit in zijn gebruik van woorden en daden is Blair eerder gematigd flexibel.

Voor het overige kunnen we nog enkele verschillen opmerken. Zo benadrukt Blair meer *appeals* dan Clinton die meer belang hecht aan *rewards*. Blair maakt vaker gebruik van bedreigingen wanneer hij met niet-democratische staten onderhandelt. Clintons benadering op dat vlak is niet afhankelijk van de al dan niet betrokkenheid van (niet-) democratieën en maakt sowieso zelden gebruik van deze tactiek. Beiden zijn geneigd democratische staten beloningen te beloven (*positive incentives*). Aan de andere kant maken ze meer gebruik van *negative incentives* in het geval van niet-democratieën dan van democratieën.

Op basis van deze bevindingen vormt de aanwezigheid van betekenisvolle en consistente verschillen tussen de filosofische en instrumentele overtuigingen betreffende de democratieën versus niet-democratieën geen ondersteuning voor de monadische hypothese dat Blair en Clinton even vreedzaam zijn ingesteld ten opzichte van alle staten. In plaats daarvan is er meer bewijs voor de dyadische hypothese, die stelt dat ze een meer coöperatieve houding aannemen ten opzichte van democratieën dan andere regimes. Ze verschillen onderling in kwesties als *images* en instrumentele overtuigingen. Hun opvallend gelijkaardig coöperatieve *belief-system* ten aanzien van democratieën ondersteunt de dyadische versie van de culturele verklaring van de democratische vrede waarin gesteld wordt dat democratieën evenveel oorlog voeren als niet-democratieën maar niet tegen mekaar.

Opmerkelijk is het verschil wanneer we hun *belief-system* ten opzichte van niet-democratieën nader bestuderen. Blair is minder coöperatief ingesteld, op zowel strategisch als

tactisch vlak dan Clinton en is geneigd sneller en vaker gebruik te maken van bedreigingen. Hierdoor houdt de derde hypothese waarin de culturele en institutionele verschillen tussen Amerika en Engeland centraal staan (binnenlandse culturele normen van het Verenigd Koninkrijk zouden moeten resulteren in een meer pragmatische en coöperatieve operationele code voor Blair, terwijl Clintons operationele code meer dogmatisch en minder coöperatief zou moeten zijn gezien de 'legalistisch-moralistische' binnenlandse cultuur van Amerika) geen stand meer. Indien deze hypothese wel opging dan zou Blair minder conflictueus gericht ingesteld dan Clinton.

De tegengestelde bevindingen inzake de conflictgezindheid van de twee staatsleiders doet ons de premisse in vraag stellen die luidt dat bepaalde neigingen van leiders tot bepaalde keuzes eenvoudigweg een uitbreiding en gevolg zouden zijn van het interioriseren van culturele normen en waarden. Ze ondersteunen eerder de vierde hypothese dat individuele democratische leiders verschillende *belief-systems* kunnen hebben inzake internationale betrekkingen. We zullen deze bevindingen verder onderzoeken aan de hand van het feitelijk gedrag van beide staten in eenzelfde internationale situatie.

Voorlopig vormen we volgende hypothesen uit voorgaande conclusies:

- (a) Beide staten zullen gelijkaardig coöperatief gedrag vertonen ten opzichte van andere democratieën maar zullen ze van mekaar afwijken in hun benadering van niet-democratieën.
- (b) Het door Blair geleide Verenigd Koninkrijk zal zich meer conflictueus gedragen ten opzichte van niet-democratieën dan de door Clinton bestuurde Verenigde Staten.

Om een meer specifieke analyse te kunnen uitvoeren, brengen we het Kosovo-conflict in herinnering. Het conflict vond plaats wanneer Clinton president van de V.S. en Blair Eerste Minister van Engeland was. Het conflict startte in 1989 maar kon pas vanaf 1997 op belangstelling van de internationale gemeenschap rekenen. Het resultaat was de Kosovo-interventie te Rambouillet in februari 1999, waarop de Albanezen en de Serviërs een interim-akkoord kregen voorgeschoteld. Dit hield in dat Kosovo voor een interim-periode van drie jaar zelfbestuur zou krijgen, inclusief eigen politie en eigen rechtspraak maar niet de door de Albanezen gewenste onafhankelijkheid.

Zowel Engeland als Amerika waren actief betrokken in dit conflict. In het conflict speelden verschillende actoren een rol, deden ze voorstellen en reageerden op acties. Zowel Amerika als Engeland richtten hun handelingen dus op een groot geheel van subjecten. Vele democratische en niet-democratische staten waren betrokken waardoor we in staat zijn de verschillende gedragingen van beide staten ten opzichte van verschillende regimes na te gaan. Omdat in dit werk Clintons buitenlands beleid centraal staat zullen we vooral de klemtoon leggen op de reacties en handelingen van de Verenigde Staten in dit conflict. Op deze manier zullen we de primaire verwachtingen die

voortvloeiën uit de Amerikaanse culturele waarden en normen omtrent Clintons beleid met betrekking tot Kosovo kunnen weerleggen.

Over het algemeen vertoonden het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten beduidend meer bereidheid tot samenwerking met democratieën dan met niet-democratieën. Hiermee wordt tevens de monadische versie van de democratische vrede ontkracht. De dyadische hypothese die gebaseerd is op de overlapping van de operationele codes van de leiders voorspelt dat zowel Engeland als Amerika op gelijkaardige wijze zullen omgaan met andere democratieën, wat bevestigd werd in dit conflict.

Uiteindelijk besproken we de laatste en voor ons tevens belangrijkste hypothese, namelijk dat Engeland op een meer vijandige wijze zou reageren op niet democratieën dan de Verenigde Staten. Wanneer we ons enkel baseren op de culturele verklaring van de democratische vrede zijn we geneigd te denken dat dit onjuist is. Het gaat in tegen de verwachtingen die ontstaan wanneer we enkel afgaan op de culturele en institutionele invloeden op staatsniveau, namelijk dat de V.S. veel minder bereidheid zou tonen tot een coöperatief buitenlands beleid gezien haar legalistisch-moralistische cultuur.

Door echter ook het individuele, psychologische niveau in onze benadering op te nemen en de persoonlijkheid, stijl, individuele overtuigingen en wereldbeeld van de staatsleider in ogenschouw te nemen kunnen we een andere voorspelling doen. Indien individuele factoren relevant zijn, waarvan we overtuigd zijn, dan zal het Verenigd Koninkrijk zich op een meer conflictueuze wijze gedragen ten opzichte van niet-democratieën dan de Verenigde Staten omwille van Blairs operationele codes, wat ook in het Kosovo-conflict bevestigd werd. Zo geloofde Blair in 1999, die in Kosovo vooral een morele kruistocht zag, aanvankelijk in het succes van een luchtcampagne, waar de NAVO ook voorstander van was. Wanneer hij terugkomt van een trip naar de Verenigde Staten is hij echter van mening veranderd en verkondigde meer te verwachten van een grondoorlog. Dit kwam Clinton echter niet goed uit aangezien hij bang was dat hierdoor de NAVO-top in Washington op 23 april zou ontaarden in een ruzie met Duitsland, die niets van een grondoorlog wilden weten. Uiteindelijk kwamen Blair en Clinton tot een vergelijk en Blair zou zwijgen over een grondoorlog. Blair zou mee uitgroeien tot één van de drijvende krachten achter de langdurige luchtoorlog in Kosovo. Ook trachtte de Verenigde Staten op een vreedevolle manier tot een akkoord te komen door diplomatische interventies van Richard Holbrooke en Christopher Hill. Zo werd Richard Holbrooke in mei 1998 naar Joegoslavië gestuurd om Milosevic en Rugova tot een overeenkomst te laten komen, maar de onderhandelingen werden door Rugova onder druk van radicale krachten afgezegd.⁷² Holbrooke sloeg er in 1999 wel in de Kosovaarse delegatie het

72 R. De Wijk, *Pyrrus in Kosovo: Hoe het Westen de oorlog niet kon winnen en zelfs bijna verloor*, Haasbeek: Mets en

interim-akkoord te laten tekenen.⁷³

Richard Brookhiser verklaart Clintons minder goede prestatie⁷⁴ met betrekking tot het Kosovo-conflict vanuit enkele van Clintons persoonlijkheidseigenschappen.⁷⁵

De eerste eigenschap die als verklaring aangehaald kan worden is zijn beperkte kennis van de internationale politiek, zoals reeds besproken werd in het hoofdstuk over Clintons presidentiële stijl. Hoewel hij zeer intelligent, bijzonder goed geïnformeerd was en zich ontpopte tot een sterke binnenlandse leider, kon men echter hiaten opmerken in zijn buitenlands beleid. Deze waren onder andere terug te brengen op zijn schaarse ervaringen in de internationale politiek. Zo beweerde Clinton in een discussie over Kosovo met het Congres dat een luchtmacht in Bosnië een einde aan de oorlog had gemaakt en de Serviërs had teruggedrongen. In werkelijkheid waren de Serviërs gestopt door een combinatie van luchtaanvallen en Kroatische- en moslimtroepen.

Een andere verklarende factor is het groot zelfvertrouwen in zijn charme en vaardigheid mensen te verzoenen, te overtuigen en gemeenschappelijke gronden bloot te leggen. Clinton was ervan overtuigd dat hij voor alles een oplossing kon vinden en dat iedereen uiteindelijk zou inzien waarom hij deze oplossing verkoos. Hij opteerde meestal voor diplomatische middelen en zelfs wanneer de situatie er niet rooskleurig uitzag probeerde hij te zoeken naar mogelijkheden tot bemiddeling. Bij het opgroeien raakte Clinton ervan overtuigd dat hij iedereen kon beïnvloeden en op andere gedachten brengen. Behalve Milosevic en de Serviërs. In dit conflict leek Clinton geen beroep te kunnen doen op zijn drie belangrijkste politieke instrumenten: empathie, opiniepeilingen en liegen.

Door zich empathisch op te stellen kon Clinton snel op de sympathie van velen rekenen en hun oordeel beïnvloeden. Opiniepeilingen hielpen hem uit te zoeken hoe het volk over bepaalde zaken dacht en met welke argumenten hij hen kon overtuigen. Zijn derde instrument was het verdraaien van vorige uitspraken en van de waarheid. Dit gecombineerd met zijn grote flexibiliteit vormde een krachtig wapen om in te spelen op de actuele situatie en behoeften.

Deze drie technieken waren echter van geen nut in het Kosovo-conflict. Milosevics macht was gebaseerd op conflict, oorlog en moordpartijen. Clintons charme zou hem in dit geval niet ver brengen. Opiniepeilingen waren uitgesloten en hoewel liegen veel kan realiseren in oorlogstijd, dienen deze leugens uiteindelijk door concrete feiten bevestigd te worden.

Schilt uitgeverij, 2000 , p. 59 (hierna De Wijk, *Pyrrus in Kosovo: Hoe het Westen de oorlog niet kon winnen en zelfs bijna verloor*)

73 Ibid., p. 51

74 De conclusie dat Clinton met betrekking tot het Kosovo-conflict een minder goede prestatie heeft neergezet is gebaseerd op onder andere de beschrijving van het Amerikaanse beleid in dit conflict in W. G. Hyland, *Clinton's World: Remaking American Foreign Policy*, Praeger Trade, 1999, p. 44

75 R. Brookhiser, "Clinton at War. What Kosovo tells us about the president's character" in *National Review* 1999): 3, p. 36-38

Clintons stijl, karakter en wereldbeeld vormen de verklarende basis van zijn handelingen en beleid in het Kosovo-conflict. In plaats van een dogmatisch en weinig coöperatief beleid zoals men van hem zou verwachten op basis van de legalistisch-moralistische cultuur in Amerika, zien we dat hij een sterke voorkeur heeft voor diplomatieke middelen en niet snel overgaat tot het nemen van radicale besluiten. Clinton is tengevolge van zijn persoonlijkheid zeer bereid tot samenwerking en kenmerkt zich door een grote flexibiliteit in woorden en daden. Deze benadering blijkt Clinton niet alleen verder te zetten ten opzichte van democratieën maar ook in conflicten waarin niet-democratieën betrokken zijn.

Het speelt duidelijk een heel grote rol wie door het volk als leider verkozen wordt. “Who leads does matter”.⁷⁶ In het Kosovo-conflict zagen we niet enkel het verschillend gedrag tussen beide staten en hun verschillende reacties maar tevens dat deze verschillen te wijten waren aan de individuele afwijkende operationele codes, en niet enkel aan culturele normen of institutionele configuraties. We kunnen dus concluderen dat individuele verschillen binnen de overtuigingen van leiders een wezenlijk effect hebben op het buitenlands beleid van een staat.

76 Schafer-Walker, “Democratic Leaders and the Democratic Peace; The Operational Codes of Tony Blair and Bill Clinton” art. cit. p. 575

Conclusie

In dit werk werd een ambigu niveau van de presidentiële besluitvorming onderzocht, namelijk de invloed die de persoonlijkheid van de president uitoefent op diens buitenlands beleid. Hierin stond de perceptie van de president van de internationale politieke omgeving centraal. Om onze onderzoeksvraag grondig uit te werken dienden we eerst na te gaan of percepties een bepalende factor in het besluitvormingsproces vormen. Op logische wijze kunnen we een onderscheid maken tussen het psychologische milieu (de wereld zoals de actor die waarneemt) en het operationale milieu (de wereld waarin het beleid uitgevoerd zal worden) en kunnen we argumenteren dat een beleid mee gestuurd wordt door de doelstellingen, berekeningen en percepties van de staatsleider. Vanuit een helder inzicht in deze variabelen kunnen we gedrag helpen verklaren, begrijpen en zelfs voorspellen.

Wanneer we vragen naar het 'waarom' van bepaalde politieke gebeurtenissen dienen we het besluitvormingsproces op verschillende systeemniveaus te onderzoeken. We durven zelfs te stellen dat zonder een analyse van het besluitvormingsproces, waaronder het individuele psychologische niveau, het onmogelijk is een adequaat en volledig antwoord op zulke waarom-vragen te formuleren. Toch zullen op basis van een politiek-psychologische benadering nooit alle verbanden tussen oorzaak en gevolg op onfeilbare wijze ingevuld kunnen worden. Wel kunnen we pogen tegemoet te komen aan enkele leemten die anders onbeantwoord zouden blijven.

Om een volledige en nauwkeurige verklaring te kunnen formuleren zouden we ons moeten kunnen verplaatsen in de persona van de president, een opdracht die onmogelijk uit te voeren is. Het is wel mogelijk op basis van een grote verzameling aan informatie, bestaande uit verschillende soorten gegevens, de logica te reconstrueren van waaruit de president de internationale politieke omgeving waarneemt. Om hierin te slagen dienen we te analyseren welke drijfveren deze logica vormgeven. Wat voor jeugd kende de president, wat zijn zijn doelstellingen, wensen, angsten en verwachtingen? Wat voor beeld heeft hij van zichzelf en van anderen? Welke waarden schat hij hoog in en hoe ziet zijn ideale politieke wereld eruit? Deze logica mag echter niet verabsoluteerd worden en aangenomen worden als dé persoonlijkheid van de president. Er moet steeds rekening gehouden worden met een bepaalde foutmarge aangezien dit een interpretatieve wetenschap betreft.

Het blijft steeds opletten geen voorbarige conclusies te trekken en een patroon te ontwaren waar er geen te vinden is. Ook volgt de president niet altijd zijn eigen logica en kan hij beslissingen nemen die inconsistent zijn met voorgaande besluiten aangezien de politieke omgeving en de

persoonlijkheid dynamische concepten zijn. Veranderingen in een externe situatie beïnvloeden het gedrag, ook wanneer het psychologische niveau constant blijft. Omgekeerd kan een wijziging van de psyche van de president nieuw uitwendig gedrag veroorzaken. Een politiek-psychologische analyse van het besluitvormingsproces betreft een uiterst complexe aangelegenheid en dient op empirische, concrete wijze ondersteund te worden.

In een eerste deel werd een theoretisch kader geschetst waarin een overzicht werd gegeven van James David Barbers politiek-psychologische benadering van de persoonlijkheid van de president. We zagen dat hij deze op drie verschillende niveaus analyseert, namelijk stijl, wereldbeeld en karakter, waarbij karakter voor hem de grootste bepalende rol speelt en hem zelfs inspireert tot een typologie. Omdat hij karakter zo sterk uitwerkte, had dit tot gevolg dat hij stijl en wereldbeeld niet genoeg uitdiepte. We menen echter dat de drie componenten even relevant zijn en gaven een vollediger overzicht van de inhoud en concrete implicaties van stijl en wereldbeeld.

We verfijnden de component stijl op zodanige wijze dat ook hierin drie individuele karakteristieken te onderscheiden waren, namelijk de behoefte aan macht, cognitieve complexiteit en voorgaande politieke ervaring. De mate waarin een karakteristiek doorweegt bleek van bepalende invloed op de persoonlijkheid en perceptie van de beleidsmaker. Deze doorwerking bleek zo sterk te zijn dat we op basis van de zwaarte van deze drie karakteristieken een typologie van presidentiële leiderschapstijl konden opstellen.

Het wereldbeeld is het nauwst gerelateerd aan de wijze waarop de president de wereld percipieert, interpreteert, erover oordeelt en hoe hij de veelheid aan inkomende informatie tot een zinvol geheel weet te schikken.

Het karakter representeert tenslotte het persoonlijke geïntegreerde patroon van waaruit men reageert op de drie basislevenssferen: de ambitiesfeer, identiteitsfeer en het rationele domein.

Nadien werd de waarde van deze theorie beargumenteerd. De persoonlijkheidstheorie onderscheidt zich door verscheidene belangrijke functies voor de studie van de internationale politiek, namelijk het voorspellen van een mogelijk beleid, het omgaan met conflicten en een verklaring bieden voor de democratische vrede. We menen dat deze drie functies de noodzakelijkheid en behoefte aan een verdere uitwerking en toepassing van deze theorie aantonen. Omwille van deze redenen zal er een voortdurende noodzaak aan deze theorie blijven bestaan en zal haar belang in de toekomst enkel vergroten.

Dat deze benadering echter nog niet volledig op punt staat bleek uit onze kritische evaluatie die enkele uitzonderingen op en beperkingen van deze theorie blootlegde. Men dient namelijk ook

institutionele en situationele variabelen in kaart te brengen. Ook had Barber zelf niet voldoende oog voor de onvolkomenheden van deze theorie. Hij hanteerde de theorie als instrument voor een analyse van het mogelijke presidentschap van Richard Nixon terwijl deze niet voldoende uitgewerkt was om deze opdracht goed uit te kunnen voeren en te weinig gewicht toekende aan het cognitieve aspect en het voorkomen van inconsistenties negeerde.

In een tweede deel werd het belang van een politiek-psychologische benadering van het buitenlands beleid van een president duidelijk aangetoond. Deze waarde van deze theorie komt namelijk pas echt tot uiting wanneer deze toegepast wordt op de concrete werkelijkheid. Vanuit een empirische analyse van de politiek-psychologische benadering werd de relevantie ervan aangetoond. We namen hiervoor als uitgangspunt Bill Clintons buitenlands beleid en bestudeerden dit vanuit de drie persoonlijkheidselementen. Hiervoor was het noodzakelijk inzicht te verkrijgen in de mens achter de president.

We vingen aan met zijn presidentiële stijl op verschillende niveaus te beschrijven. Opmerkelijk hierbij was het verschil tussen zijn binnenlandse en buitenlandse politieke stijl. Omwille van zijn beperkte ervaring en expertise van de internationale politiek en het belang dat hij hechtte aan interpersoonlijke relaties typeerden we hem als een *delegator-observer*. Hij kenmerkte zich door zijn grote behoefte aan informatie en genuanceerde visie op de internationale politieke omgeving. Het nadeel hiervan was dat dit leidde tot een onzeker en traag beslissingsproces waarbij hij te sterk afhankelijk bleef van het advies van experts. We illustreerden onze bevindingen aan de hand van de wijze waarop hij omging met de Bosnische crisis.

Nadien werd Clintons wereldbeeld op de internationale politieke omgeving onder de loep genomen. Het viel op dat in de loop van zijn twee ambtstermijnen zijn wereldbeeld sterk evolueerde en nieuwe elementen op de voorgrond traden. Tijdens zijn eerste termijn beschikte hij over een nog vrij onontwikkeld en idealistisch wereldbeeld wat voornamelijk te wijten was aan zijn beperkte kennis en ervaring. Nadien evolueerde dit naar een meer consistent en effectief buitenland beleid. Omdat er veel verdeeldheid bestaat inzake Clintons wereldbeeld hebben we meer inzicht gecreëerd in de verschillende aspecten waaruit dit wereldbeeld is opgebouwd. Daarna werd in een 'feedback model' de relatie tussen het wereldbeeld en het concrete buitenlands beleid afgebeeld. Het enerzijds dynamische en anderzijds statische karakter van zijn wereldbeeld werd verklaard aan de hand van zijn persoonlijkheidskarakteristieken, het internationale systeem, binnenlandse politieke omstandigheden en het gedrag van andere internationale politieke actoren.

Hierna analyseerden we Clintons karakter aan de hand van de drie levenssferen. Clintons substantieel ambitieniveau was overduidelijk zeer hoog. We bespraken die vaardigheden die

bijdroegen tot de realisatie van zijn ambities, namelijk zijn cognitieve vaardigheden, de bereidheid veel te investeren in zijn carrière en een groot engagement zijn doelstellingen te realiseren. De identiteitssfeer ligt verankerd in iemands zelfbeeld. Clinton kenmerkte zich door een groot zelfvertrouwen wat zich uitte in het plezier dat hij schepte in het openbaar te spreken en door het beeld dat hij van zichzelf had als een man van overtuigingen, integriteit en van principes. We kunnen echter opmerken dat Clinton soms een te positief beeld van zichzelf had wat hem belette zichzelf te bekritisieren en te verbeteren. Met betrekking tot de relationele sfeer konden we Clintons nood aan bevestiging aanwijzen als de centrale emotionele spil in zijn karakter. Dit had zijn weerslag op zijn houding naar en relatie met anderen. Clinton bleek bijzonder gevoelig aan kritiek op zijn realisaties, goedheid en correctheid. Op basis van een diepgaande analyse van Clintons karakter in het licht van zijn buitenlands beleid konden we hem typeren als een hybride type binnen Barbers typologie dat schommelt tussen het actief-positieve en het actief-negatieve type. Het is niet eenvoudig een accurate typering van Clinton op te stellen. Zo is er een sterk verschil tussen zijn benadering van het binnenlands en buitenlands beleid en bleek er een verschil te bestaan tussen de echte Clinton en het beeld dat hij naar voren tracht te schuiven en hoe hij zichzelf wenst te zien. We onderscheidde een kern, die in Clintons geval beschreven kan worden als van het actief-negatieve type en een superstructuur van de persoonlijkheid, die bij Clinton als actief-positief gekenmerkt kan worden. Soms wil men de superstructuur voorstellen als de echte persoonlijkheid, wat waarschijnlijk het geval is bij Bill Clinton.

In een laatste deel verklaarden we de democratische vrede op politiek-psychologische wijze. Deze benadering onderscheidt zich door haar analyse van het individuele niveau. De persoonlijkheid van de president wordt als uitgangspunt genomen om de democratische vrede te kunnen verklaren. De meeste verklaringen van dit fenomeen situeren zich namelijk op het statelijke niveau en leggen de nadruk op de eigenschappen van democratieën. Opdat deze eigenschappen echter een feitelijke invloed kunnen uitoefenen dienen deze geïnterioriseerd te worden in de leider. Aan de hand van een vergelijking tussen Tony Blair en Bill Clinton toonden we echter aan dat buiten de geïnterioriseerde culturele waarden de individuele psychische eigenschappen van de president zijn omgang met andere staten kan beïnvloeden. We onderzochten het beleid van de Verenigde Staten en van Groot-Brittannië inzake het Kosovo-conflict. De verwachtingen die men had, uitgaande van de culturele, democratische eigenschappen van deze twee landen werden niet ingelost wat verklaard kon worden vanuit de persoonlijkheid van beide leiders. Clinton bleek over het algemeen voor diplomatieke middelen te kiezen om een conflict op te lossen, ook wanneer er een niet-democratische staat betrokken was, terwijl Blair al sneller voor geweld koos. Vanuit Clintons stijl, wereldbeeld en karakter konden we zijn voorkeur voor samenwerking en zijn

flexibiliteit verklaren. Ook deze invalshoek toonde het effect aan van de individuele overtuigingen en persoonlijkheid op het buitenlands beleid van een staat.

Dit werk toont aan dat een politiek-psychologische benadering van een presidentieel beleid van grote wetenschappelijke waarde kan zijn. Geleid door de persoonlijkheidstheorie konden we een diepte-onderzoek van Clintons persoonlijkheid voeren en verrassende en vernieuwende verklaringen formuleren voor het Amerikaanse buitenlands beleid tijdens zijn presidentschap. Op deze manier konden we een genuanceerd beeld schetsen van de mens achter de president en verhelderende causale verbanden ontdekken tussen Clintons persoonlijkheid en zijn buitenlands beleid.

Bibliografie

- ALBRIGHT, M. (2004), *Mevrouw de minister. Het persoonlijke verhaal van de machtigste vrouw van de VS*, Amsterdam: Anthos/Standaard Uitgeverij, 400 p.
- BARBER, J.D. (1992), *The presidential character: predicting performance in the White House*, United States of America: Prentice Hall, 544 p.
- BERMAN, L., GOLDMAN, E. (1996), "Clinton's Foreign Policy at Midterm" in *The Clinton Presidency: First Appraisals*, ed. Colin Campbell and Bert A. Rockman, Chatham, New Jersey: Chatham House, p. 290-324
- CAMPBELL, C., ROCKMAN, B.A. (1995), *The Clinton Presidency: First Appraisals*, Chatham, New Jersey: Chatham House Publishers, 416 p.
- CLINTON, W.J. (2004), *Mijn leven*, Amsterdam: Maarten Muntinga bv, 1097 p.
- DELOOF, S. (1998), *De Verenigde Staten onder president Clinton: het buitenlands en economisch beleid*, 132 p.
- DE RIVERA, J.H. (1968), *The Psychological Dimension of Foreign Policy*, Columbus, Ohio: Charles E. Merrill Publishing Company, 441 p.
- DE WIJK, R. (2000), *Pyrrus in Kosovo: Hoe het Westen de oorlog niet kon winnen en zelfs bijna verloor*, Haasbeek, Alphen a/d Rijn: Mets en Schilt uitgeverij, 256 p.
- DUMBRELL, J. (1997), *American foreign policy: Carter to Clinton*, Palgrave Macmillan, 248 p.
- DUMBRELL, J. (1997), *The Making of US Foreign Policy, Second Edition*, Manchester: Manchester University Press, 226 p.
- FESTINGER, L. (1966), *A Theory of Cognitive Dissonance*, Stanford, California: Stanford University Press, 239 p.
- GEORGE, A.L., GEORGE, J.L. (1998), *Presidential Personality and Performance*, United States of America: Westview Press, 304 p.
- GREENSTEIN, F.I. (2001), *The Presidential Difference: Leadership Style from FDR to Clinton*, Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 293 p.
- HASTEDT, G.P. (1991), *American Foreign Policy: Past, Present, Future*, United States of America: Prentice Hall, 317 p.
- HYLAND, W.G. (1999), *Clinton's World: Remaking American Foreign Policy*, Praeger Trade, 232 p.
- JERVIS, R. (1976), *Perception and Misperception in International Politics*, Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 464 p.
- LAMMERS, A. (1994), *Van Clinton, presidenten die voorbijgaan*, Amsterdam: Balans

LASSWELL, H.D. (1986), *Psychopathology and Politics*, United States of America: University Of Chicago Press, 358 p.

MCGUIRE, C., TETLOCK, P.E. (1996), 'Cognitive Perspectives on Foreign Policy' in *American Foreign Policy: Theoretical Essays*, Ed. G. John Ikenberry, New York: Harper Colling College Publisher, 608 p.

POST, J.M. (2006), *The psychological assessment of political leaders: with profiles of Saddam Hussein and Bill Clinton*, Ann Arbor, Michigan: University of Michigan Press, 462 p.

PRESTON, T.(2001), *The president and his inner circle*, New York: Columbia University Press, 256 p.

RENSHON, S.A. (2003), 'Character, Judgment, and Political Leadership: Promise, Problems and Prospects of the Clinton Presidency' in *International Politics on the World Stage, Brief*, New York: McGraw Hill Companies, 482 p.

Tijdschriften:

BLAIR, T. (1999), 'A New Moral Crusade' in *Newsweek*, 133: 35

BRINKLEY, D. (1997), 'Democratic Enlongment: the Clinton Doctrine' in *Foreign Policy*, 106: 111-127

BRODIN, K. (1972), 'Belief Systems, Doctrines, and Foreign Policy' in *Cooperation and conflict: Nordic studies in international politics*, 7, 2: 97-112

BROOKHISER, R. (1999), 'Clinton at War. What Kosovo tells us about the president's character' in *National Review*, 3: 36-38

DUMBRELL, J. (2002), 'Was There a Clinton Doctrin? President Clinton's Foreign Policy Reconsidered' in *Diplomacy and Statecraft*, 13, 2: 43-56

GREENSTEIN, F.I. (1994), 'The presidential leadership of Bill Clinton: an early appraisal' in *Miller Center Journal*, 1: 13-32

GREENSTEIN, F.I (1993-94), 'The Presidential Leadership Style of Blin Clinton: An Early Appraisal' in *Political Science Quarterly*, 4: 589-601

GREENSTEIN, F.I. (1998), 'There He Goes Again: The Alternating Political Style of Bill Clinton' in *Political Science and Politics*, 31: 178-181

GREIDER, W., WENNER, J.S. (1993), 'President Clinton' in *Rolling Stone*, 671: 40-47

HAASS, R.N. (2000), 'The Squandered Presidency' in *Foreign Affairs*, 79, 3: 136-140

HOLSTI, O. (1962), 'The belief system and national images: a case study' in *Journal of conflictresolution*, 6, 3: 244-251

JEWETT, A.W., TURETZKY, M.D. (1998), 'President Clinton's Foreign Policy Beliefs: A First

Term Appraisal', paper voorgesteld op de jaarlijkse bijeenkomst van de American Political Science Association, Boston, Massachusetts, 03-06 september 1998.

MOAZ, Z., RUSSET, B. (1993), 'Normative and Structural Causes of Democratic Peace, 1946-1986' in *The American Political Science Review*, 87, 3: 624-638.

RAPOPORT, A., (1962), 'Fights, Games en Debates' in *The Journal of Conflict Resolution*, 6, 1: 96-99

SCHAFFER, M., WALKER, S.G. (2006), 'Democratic Leaders and the Democratic Peace: The Operational Codes of Tony Blair and Bill Clinton' in *International Studies Quarterly*, 50: 561-583

SCHLESINGER, S. (2000), 'The end of idealism. Foreign policy in the Clinton Years' in *Peace Research Abstracts Journal*, 37, 3: 382

WALT, S.M. (2000), 'Two Cheers for Clinton's Foreign Policy' in *Foreign Affairs*, 79, 2: 63-79

WEBSTER, S.W. (1998), 'Bill Clinton, Political Centrism & Presidential Leadership', paper voorgesteld op de jaarlijkse bijeenkomst van de American Political Science Association, Boston, Massachusetts, 03-06 september 1998.

Internetbronnen:

White House (1999), *It All Began in a Place Called Hope*,
<http://www.whitehouse.gov/WH/EOP/OP/html/Hope.html>